

БІБЛІОТЕКА

У ФОРМАТІ

4/2022

КАЗКОВА ПЕРЕБЕРІЯ
ДО ВСЕСВІТЬНОГО ДНЯ ДИТИНИ

СКОВОРОДИНІВСЬКІ ВЕШТАНКИ

СЛОВО ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА	3
ПРОФЕСІЙНЕ СПІЛКУВАННЯ	
Наталія Марченко Григорій Савич Сковорода у дитячому читанні	
Сніжана Кисельова Методичні рішення щодо систематизації документів за Універсальною десятиковою класифікацією: досвід НБУ для дітей	
Наталія Турчин Вітчизняне книговидання для дітей: видані століття тому	
Ольга Петренко Моніторинг і оцінювання грантових проєктів бібліотек для дітей	
Єлизавета Лідерман Трансформація надання бібліотечних послуг бібліотеками України для дітей: результати дослідження	
СОЦІАЛЬНЕ ПАРТНЕРСТВО	
Ольга Дубова НБУ для дітей у міжнародному колі друзів. Практика у Центральній бібліотеці м. Гамбург: німецька структурованість, стабільність, планування криз і	
СТОРІНКА ДИТЯЧОЇ ТВОРЧОСТІ	
Тетяна Кузілова Дітям світу – сонце й мир!	
Наталія Хльобас Творчі канікули – 2022	
ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	
Людмила Бацай Рушник Перемоги, або Дорога до Храму!	
Ольга Шемота Сковородинівські вештанки і не тільки	
Лілія Янковська Книжкова виставка як Подія	
Іванна Голуб Арттерапія – ключ до збереження здоров'я дітей під час воєнного стану в Україні	
Людмила Семенко Ростимо патріотів: краєзнавча робота спеціалізованої міської бібліотеки-філії для дітей Хотинської ТГ	
ПАМ'ЯТНІ ДАТИ	
Тетяна Первак Слово і діло (130 років від дня народження Юрія (Георгія) Олексійовича Меженка (1892 – 1969))	
Юлія Осадча Вже не діти. Ще не дорослі... (До 65-річчя повісті Р. Бредбері «Кульбабове вино» і 50-річчя повісті О. Гончара «Бригантина»)	
Валентина Черноус 85! Працюємо заради дітей!	
КНИЖКОВІ НОВИНКИ	
Валентина Красножон, Наталія Загоруйко Книжкові новинки Національної бібліотеки України для дітей	

Щоквартальний науково-практичний журнал.
Заснований у 2015 р.

Головний редактор
ГОРДІЄНКО Алла Іванівна, генеральний директор Національної бібліотеки України для дітей, президент Української асоціації працівників бібліотек для дітей, президент Національної секції Міжнародної ради з дитячої та юнацької книги (IA IBBY), кандидат культурології, заслужений працівник культури України.

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

БАРДАШЕВСЬКА Анна Іванівна – директор КЗ «Херсонська обласна бібліотека для дітей ім. Дніпрової Чайки» Херсонської обласної ради, заслужений працівник культури України.

ВАСЬКІВ Микола Степанович – український літературознавець, педагог, доктор філологічних наук, професор.

ГЛУЩЕНКО Світлана Аркадіївна – директор Департаменту моніторингу соціальних прав Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, кандидат юридичних наук.

ДОБКО Тетяна Василівна – український науковець у галузі бібліографознавства, бібліотекознавства, книгознавства, завідувач відділу науково-бібліографічної інформації Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, член Національної спілки письменників України.

МАРЧЕНКО Наталія Петрівна – провідний бібліограф науково-бібліографічного відділу Національної бібліотеки України для дітей, старший науковий співробітник Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, книгознавець, кандидат історичних наук.

МОРОЗЕНКО Марія Миколаївна – українська письменниця, голова КО Національної спілки письменників України, лауреат Премії Кабінету Міністрів України імені Лесі Українки.

ПОЛІКАРПОВА Людмила Петрівна – заступник генерального директора з науково-методичної роботи Національної бібліотеки України для дітей, заслужений працівник культури України.

СКОРИК Адріана Ярославівна – доктор мистецтвознавства, професор, член Національної спілки журналістів, автор наукових праць і монографій з питань медіакommunікацій.

ЧЕРНОУС Валентина Юхимівна – директор Хмельницької обласної бібліотеки для дітей ім. Т.Г. Шевченка, заслужений працівник культури України.

Літературний редактор
КАДЬКАЛЕНКО Олена Анатоліївна.

Дизайн та верстка ЯРЧАК Наталія Володимирівна.

Посилання на видання обов'язкові.
Редакція залишає за собою право літературного редагування і скорочення статей.
Матеріали друкуються українською мовою.
Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Алла ГОРДІЄНКО

генеральний директор
Національної бібліотеки України
для дітей,
президент Української асоціації
працівників бібліотек для дітей,
президент Національної секції
Міжнародної ради з дитячої
та юнацької книги (IA IBBY),
кандидат культурології,
заслужений працівник культури
України

ВІЙНА, ЩО ЗМІ(Ц)НИЛА ДИТЯЧІ БІБЛІОТЕКИ

Завершився важкий рік, десять місяців з якого – це жорстока боротьба нашого народу за незалежність, суверенітет, цілісність України. Щодень приносить нам переживання, біль, горе, втрати... Незаконна і невинуватна агресія росії проти України та її народу з кожним днем призводить до жахливих наслідків. Загарбники обстрілюють і бомбардують міста й села України, катують і вбивають мирне населення, чинять інші звірства, які не властиві людині...

Найбільше горя і страждань війна завдає дітям – і фізичних, і моральних. Обстріли, руйнування, страшні картини смертей ламають звичну для них картину буття, прирікають на страх, голод і холод, а часто і на сирітство.

Пресслужба Офісу генерального прокурора повідомляє, що станом на ранок 1 січня 2023 року понад 1328 дітей постраждали в Україні внаслідок повномасштабної збройної агресії російської федерації. За офіційною інформацією ювенальних прокурорів 452 дитини загинули і понад 876 дістали поранень різного ступеня тяжкості. Загарбники здійснюють примусову

депортацію дітей, зміну громадянства та документів дитини.

Через бомбардування та обстріли пошкоджено 2663 заклади освіти, 326 з них зруйновано повністю; зазнали руйнувань 377 закладів культури, з них 46 бібліотек.

Донецьку обласну бібліотеку для дітей було вщент знищено внаслідок прямого влучання, Дергачівська бібліотека для дітей Харківської області – зруйнована. Були влучання у Миколаївську обласну бібліотеку для дітей ім. В.О. Лягіна, Чернігівську міську бібліотеку для дітей імені О.П. Довженка. Понівечені бібліотека для дітей Макарівської селищної ради та Бородянська дитяча бібліотека у Київській області, пошкоджено Нікопольську центральну міську бібліотеку для дітей. Чимало дитячих бібліотек зазнали збитків на деокупованих територіях та в населених пунктах, де відбувалися чи досі тривають бойові дії. Заклади Харківської, Херсонської, Запорізької, Сумської, Миколаївської областей перебували чи зараз знаходяться у тимчасовій окупації та під постійними обстрілами.

Єдиний шлях убезпечити мільйони українців – це звичайно Перемога Збройних сил України: вихід на адміністративні кордони 1991 року та припинення

війни. Сьогодні кожен з нас своєю працею наближає цей день. Ми, бібліотекарі, згуртувавшись та об'єднавшись, тримаємо культурний фронт, перетворюємо свої бібліотеки на потужні центри інформаційної боротьби.

Бібліотеки України для дітей продовжують працювати, вони стали місцем безпеки та свободи, волонтерськими осередками, центрами гуманітарної допомоги, де кожен, хто потребує цього, отримує затишок, турботу та психологічну підтримку.

У містах Запоріжжя та Миколаєві, де російські ракетні обстріли відбуваються практично щодня, бібліотеки для дітей продовжують працювати. Миколаївська обласна бібліотека для дітей імені В.О. Лягіна обслуговує читачів. Працює і Запорізька обласна бібліотека для дітей, а більша частина (15) дитячих бібліотек Запорізької області знаходяться на тимчасово окупованих територіях, ще три бібліотеки – безпосередньо у зоні бойових дій, і наразі тільки три – на підконтрольній території. І вони зараз функціонують, обслуговують читачів, проводять заходи, ховаються під час повітряних тривог, але продовжують працювати. Частина дитячих бібліотек з тимчасово окупованих територій працюють в режимі онлайн як інформаційні майданчики та виконують свою основну функцію – надають якісний контент і популяризують книгу та читання.

Змінилися і пріоритети діяльності бібліотек, значно посилилася робота з національно-патріотичного виховання. Національною бібліотекою України для дітей ініційовано онлайн-проект – національно-патріотичний рух підтримки захисників «Що я скажу Солдату Перемоги», у якому беруть активну участь діти з усієї України. Вони надсилають свої звернення нашим захисникам, і ми передбачаємо, що до Перемоги матимемо чималий запас щирих дитячих побажань, які надихають та мотивують наших героїчних воїнів.

У цей нелегкий для нашої країни час читачі-діти дуже швидко стали дорослими, разом із бібліотекарями плетуть маскувальні сітки для воїнів ЗСУ, підтримують наших мужніх захисників, надсилаючи їм частинку своєї душі через малюнки, листи, сувеніри з побажаннями. У 2022 році Закарпатська обласна бібліотека для дітей та юнацтва нагороджена Дипломом «Кни-

ги рекордів України» як учасник рекорду в категорії «Масові заходи, благодійність» – найбільша кількість листів вдячності від дітей захисникам України.

Український рушник є неповторною спадщиною, і саме у вишивці закодовано сакральні значення древлян та таємні коди предків, які вже чотири сотні років намагається знищити ворог. Акція НБУ для дітей «Вишіймо разом Рушник Перемоги» полягала у тому, аби зберегти цю пам'ятку, продовжувати розвивати традиції нашого народу, передавати знання підростаючому поколінню, юним читачам. Спільними зусиллями його створили діти-читачі, батьки, відвідувачі бібліотеки, письменники, громадські діячі, бібліотекарі. Загалом до вишивання рушника долучилися понад 100 осіб. 24 листопада бібліотека урочисто передала Рушник Перемоги Міністерству оборони України як подарунок мужнім воїнам ЗСУ. Урочистість відбулася на території Окремої президентської бригади імені гетьмана Б. Хмельницького в Києві.

Чимало результатів вдалося досягти завдяки налагодженій співпраці. Не зважаючи на обставини, Національною бібліотекою України для дітей, організовано та проведено разом із обласними бібліотеками для дітей України низку запланованих на 2022 рік всеукраїнських заходів: Всеукраїнський конкурс із правового просвітництва «Конституція для всіх: і великих, і малих» до Дня Конституції України (спільно з ГО «Асоціація розвитку суддівського самоврядування України», 1054 учасники з усієї України); Всеукраїнський конкурс плакатів до Всесвітнього Дня Землі «Майбутнє планети у наших руках!» (спільно з Державною екологічною інспекцією України та Національною спілкою художників України, 1483 роботи з 20 областей); Всеукраїнський конкурс «Лідер читання», який проводиться під час літніх канікул, цього року він присвячений 300-річчю від дня народження Григорія Сковороди (6456 учасників з 14 областей); Міжнародний конкурс дитячої листівки «Дітям світу – сонце й мир!» (спільно з Національною спілкою художників України до Всесвітнього дня дитини, 3129 учасників з 4 країн: України, Литви, Естонії, Чехії); Всеукраїнський дитячий літературний конкурс «Творчі канікули – 2022», (майже 1000 дітей з усіх областей України); Всеукраїнський тиждень дитячого читання – 2022 під гаслом «НАЦІЯ, яка ЧИТАЄ – НЕПЕРЕМОЖНА!».

Протягом року проходила Всеукраїнська естафета єднання «Нас єднає рушник-рекордсмен». У День Соборності України, 21 січня, в НБУ для дітей розпочав свою урочисту місію унікальний рушник, виготовлений у старовинній техніці фелтинг. За кілька місяців до цієї події під час відвідування Калуського Фахового коледжу культури і мистецтв у рамках проведення науково-практичної конференції і народилася чудова ідея — організувати естафету єднання, аби рушник як символ соборності побачили у кожному обласному центрі нашої країни. Ця естафета набула особливого значення, коли 22 лютого Запорізька обласна бібліотека для дітей «Юний читач» представила рушник для своїх відвідувачів. А потім почалася війна... Та попри усі негаразди ми відновили місію, і рушник помандрував далі Україною: 21 травня – Полтава, 1 червня – Дніпро, 2 серпня – Кропивницький, 26 серпня – Черкаси, на свято Покрова 14 жовтня – Чернівці, 11 листопада – Хмельницький, грудень – Рівне...

Насамкінець хочу сказати про те, як виклики, що постають перед дитячими бібліотеками сьогодні, насправді крок за кроком наближають нас до Перемоги.

Здійснюється активна робота щодо актуалізації фондів згідно з рекомендаціями Міністерства культури та інформаційної політики України. Виграти інформаційну війну на цьому етапі нам допомагають друзі, читачі та партнери: знані видавництва «Ранок», «Авіаз», «Фабула», «Школа», «Ліра-к» і відомі автори, які передають у фонди нові сучасні україномовні видання. Національної бібліотекою України для дітей оголошено благодійний збір книжок для дитячих бібліотек, які постраждали внаслідок бойових дій. Тож навіть знищені ворогом ресурси українського слова невпинно відновлюються. У нас попереду чимало обговорень і роботи. Ми з вами працюємо так, що нас бачать, чують, знають. Національна бібліотека України для дітей намагається підключати всі області до проведення заходів з цікавими гостями та відомими партнерами. Це і прямі ефіри у соцмережах, і онлайн-підключення через ZOOM тощо. Зараз ми маємо гуртуватися, як ніколи. Тому закликаємо до посилення корпоративної співпраці, аби нас чули, бачили і знали про нас ще більше.

Разом до Перемоги! З вірою і натхненням!

Дорогі друзі!

*Щиро вітаємо вас із прийдешніми святами –
Новим роком та Різдвам Христовим!*

*Віримо, що у новому році
Україна здобуде Перемогу,
і у нас буде безліч приводів для радості і щастя!
Бажаємо кожній родині щедрої долі, здійснення
заповітних мрій, віри в диво і різдвяну магію!*

*Нехай у найтемніші часи нас усіх
згріває внутрішнє світло, теплі
обійми і сердечні молитви!
Мрійте і все неодмінно здійсниться!*

*З повагою
колектив НБУ для дітей та її
генеральний директор,
президент Національної секції АБВУ,
заслужений працівник культури України,
кандидат культурології*

Алла ГОРДЯКІНКО

Наталія МАРЧЕНКО

провідний бібліограф
Національної бібліотеки України
для дітей,
кандидат історичних наук, старший
науковий співробітник

ГРИГОРІЙ САВИЧ СКОВОРОДА У ДИТЯЧОМУ ЧИТАННІ

Твори Гр. С. Сковороди увійшли до українського шкільництва за життя філософа (низку з них створено саме для вжитку у педагогічній практиці автора) і традиційно використовувалися упродовж наступних віків. Але «позашкільні» збірки його текстів почали видаватися для дітей лише в 60-і рр. ХХ ст.

Так, майже три десятиліття уявлення підростаючого покоління про доробок Сковороди були окреслені збіркою «Сад пісень» (впорядкована з перекладів/переказів М. Зерова, П. Пелеха та В. Шевчука та прокоментована В. Яременком), що вперше побачила світ 1968 р. у серії «Шкільна бібліотека» видавництва «Веселка» з малюнками та портретом Сковороди С. Артюшенка. Саме це видання найбільше вплинуло на формування «образу Сковороди» в низці поколінь радянських українців. Воно сприяло поширенню нехай і викривленої з причин ідеологічного впливу, але важеної та достовірної інформації про Сковороду та його твори у широких верствах українства. Проте відбір і супровід текстів, як і біографічні нарративи передмов, не враховували особливостей дитячої психології, а були орієнтовані виключно на запит заідеологізованого шкільництва.

Перша адресована дітям біографія мислителя з'являється в Україні поза межами шкільних підручників і посібників теж лише у ХХ ст. На той час панівна ідеологія держави «рад» покладала на біографічний жанр важливу місію виховання

«радянської людини», тому у життєписі, як і в самій людині, все мало бути зрозумілим, прозорим, передбачуваним. Попри неймовірну складність і глибину постаті Гр. Сковороди та сценарні навички письма автора, у повісті Луки Ляшенка «Блискавиця темної ночі», що побачила світ 1965 р. у видавництві «Веселка» (перевид. 1972 р. до 250-ліття Сковороди), мандрівний філософ постає (зокрема і в чорно-білих малюнках В. Кривенка) «людиною з народу», «простим чоловіком», який найперше «...ганьбив жорстоке панство, зажерливе духівництво і царизм, навчав людей грамоти». І хоча письменник намагається цікаво переповісти підліткам сповнене боротьби та пригод надзвичайне життя Григорія Савича, всі акценти тексту підпорядковані ідеологічній парадигмі. Проте кілька десятиліть поспіль повість залишалася єдиним біографічним текстом для дітей про українського мислителя.

Після здобуття незалежності Україною відбувається перегляд практик представлення життєпису та творчості Гр. Сковороди для дітей. Найпершими у коло дитячого читання потрапляють раніше вилучені твори. Так, оповідання Л. Мосенза «Міневра», опубліковане в книзі четвертій збірника «Дерево пам'яті». (Київ : Веселка, 1995, с. 141-147), розкриває внутрішнє, суб'єктивне життя філософа та загальнолюдські домінанти його «мудрості». Також змінюється модель організації нарративу та контекст передмов та упорядкування текстів у орієнтованих на шкільництво збірках. Так, В. Шевчук, який уже мав досвід трансформації текстів і академічних відомостей для читачів-дітей, врахував їхні вікові особливості, впорядковуючи збірку Сковороди «Тво-

ри» (Київ : Веселка, 1996). Згодом відчутних змін ця орієнтована на шкільництво модель зазнала лише під впливом Л. Ушкалова, який у серії «Програма з літератури» видав збірку «Вибрані твори в українських перекладах» (Харків : Ранок, 2003).

Лише після доленосних для України подій Революції Гідності 2014 р. з'являються не орієнтовані на шкільництво збірки творів Гр. Сковороди для дітей. Перехідною між традиційними та модерними формами презентації класичної спадщини юним можна вважати впорядковану В. Шевчуком для серії «Апріорі – дітям» книжку «Григорій Сковорода» (Львів : Апріорі, 2017), де традиційні відбір текстів і біографічний нарратив зорганізовані в яскраву, насичену розмаїтим ілюстративним матеріалом форму. Натомість збірки, видані напередодні 300-ліття Гр. Сковороди, втілюють уже концепції модерного книговидання для дітей. У них філософ як символічна постать і конкретна людина постає сучасним живим ідентифікаційним кодом нації. Так, подарункового формату видання «Байки» (Харків : Vivat, 2021), упорядковане з авторських переспівів Л. Ушкаловим тестів байок Гр. Сковороди та мальовниче проілюстроване І. Коршуновим, виразно двоадресне: «мультіплікаційні» динамічні персонажі художника, насичена соковита кольорова гама зображень, якісний друк і виразний шрифт працюють, аби привернути увагу малого читача, а жива римована мова, виразні підтексти додають смаку читання дорослими. Натомість артбук «Григорій Сковорода – дітям» (Київ : Час майстрів, 2021), що теж містить вибрані байки Сковороди в переказі Олександра Виженка та малюнках-загадках Анни Сезон, – шокуюча естетична та комунікативно відкрита артгра, що через байку, малюнок-загадку, «силу» та підказку до малюнка від художниці спонукає читача творчо і критично мислити. У контекст байок Сковороди вплетені реалії нашого цифрового світу, відсилання до творів мистецтва різних часів та ін., що створює «...розрив шаблону мислення, в якому матеріальний світ постає потоком асоціацій, де дійсність преображається чуттям, стає носієм складних філософських роздумів» [1].

Поступово в дитячій книжці постать Сковороди втрачає свою канонізовану «простоту» та «соціальність», набуваючи рис самодостатньої особистості, мислителя світового рівня та зразка успішного оригінального життя. Так, оповідання Валерія та Наталі Лапікур із книжки «Валерій і Наталя Лапікури про Григорія Сковороду, Жана Анрі Фабра, Петра Котляревського, Івана Кожедуба, Михайла Остроградського» (Київ : Грані-Т, 2008) змальовує його як одного з «мудрагелів» і «мрійників», чий розум і любов до світу змінили

на краще людство. У прозорій віршованій формі звертається до дітей із оповіддю про філософа Тетяна Майданович у вірші «Наш друг – Григорій Сковорода» у збірці «Країна Українія» (Київ : Криниця, 2016). На жаль, ошатно видані та біографічні за суттю цикл віршів В. Підпалого «Сковородинські думи» (Київ : Веселка, 2002) і збірка есе Я. Гояна «Провісники» (Київ : Веселка, 2011), що відкривається роздумами про Сковороду, адресовані здебільшого дорослому читачеві.

Найцікавішим модерним зразком вітчизняної біографії, орієнтованої на дітей, безперечно є книга Леоніда Ушкалова «Григорій Сковорода від А до Я» у графічному опрацюванні Л. та В. Стецькович (Львів : Видавництво Старого Лева, 2019). Видання, як і всі абетки-енциклопедії цієї серії, вступає у комунікацію з читачем шляхом рівноцінного за смисловим навантаженням розгортанням зорового ряду та тексту. Перед нами мозаїчне полотно духовного та фізичного буття цілісної цікавої особистості й водночас – модель плідного та гідного життя. Такого роду мозаїчні реконструкції додають біографічній палітрі емоційності та різнобарвності, відкривають різні варіанти «прочитання» життєпису, дають змогу залучити до розкриття постаті як артефакти її духовного життя, так і буденні речі, що простіше інтерпретуються дітьми.

Варто згадати і «Книгу-мандрівку. Україна» та заснований на ній просвітницький мультсеріал (створений креативним агентством Green Penguin за підтримки Українського культурного фонду), четверта серія якого присвячена Гр. Сковороді (Богдан Логвиненко (Ukrainer) про Сковороду, https://www.youtube.com/watch?v=nTCY6Y_skVk). Філософ тут уподібнюється «обраному», якому вдалося вибратися з «матриці», а його філософія та життя виражаються за допомогою звичних для дітей символів і меседжів сьогодення.

На схожих принципах заснована також настільна гра «Мандрівець», створена у Національному літературно-меморіальному музеї Гр. Сковороди в Харкові за мотивами життя філософа. Намалювала її художниця Марися Рудська. Під час гри діти дізнаються про основні етапи життєвого шляху мислителя, його твори та філософські концепції й переконуються, що Сковорода – не за три століття від них, а поряд; він – частина їхнього буття тут і сьогодні.

Нині зникла потреба у «взірцевій», ідеологічно та дидактично вивірній біографії мислителя і у відстороненій від життєвих інтересів і потреб дітей презентації його текстів. Нові біографічні нарративи засновані на стереоскопічності та мозаїчності біографічних реконструкцій, контекстуальності як прийнятті іншого та моделі його буття замість ідеалізації та «забронзовіння».

1. Паньок Т. В. Рецензія на книжку «Григорій Сковорода – дітям» // Сайт видавництва «Час Майстрів» : <https://chasmaistriv.com.ua/catalog/480/5520/>.

Сніжана КИСЕЛЬОВА

завідувач відділу каталогізування
Національної бібліотеки України
для дітей

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ФАХІВЦІВ НБУ ДЛЯ ДІТЕЙ ЩОДО СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ДОКУМЕНТІВ ЗА УНІВЕРСАЛЬНОЮ ДЕСЯТКОВОЮ КЛАСИФІКАЦІЄЮ (УДК)

*Б*ібліотеки України для дітей продовжують вивчати та успішно впроваджувати Універсальну десяткову класифікацію в практику роботи. Наші фахівці здійснюють систематичну професійну підтримку, методичне забезпечення та консультування, аби перехід на міжнародну класифікаційну систему був якісним, менш затратним за часом та людськими ресурсами.

На початковому етапі було складено орієнтовний план дій щодо організації роботи з переходу на нову класифікаційну систему, а одним з основних завдань стала розробка робочої схеми класифікації за УДК для систематизації документів не лише для провідної бібліотеки, а також її адаптація для всіх дитячих бібліотек України. При створенні робочих таблиць класифікації приймалися єдині рішення індексування документів та вирішувалися питання визначення індексу для понять із відсутніми в УДК прямими індексами.

Пропонуємо ознайомитись із нашими методичними порадами, що стануть у пригоді як для індексування документних ресурсів, так і для

розстановки фонду в спеціалізованих бібліотеках для дітей та в бібліотеках, що обслуговують дітей.

• ЛІТЕРАТУРНІ (ХУДОЖНІ) ТВОРИ ДІТЕЙ

Для систематизації літературних творів дітей використовується індекс УДК: **<82-53.2>**, де:

✓ <82 Література. Літературознавство>,

✓ <-053.2 Діти та немовлята загалом> – Таблиця Ік. Загальні визначники основних характеристик: <-05 Осіб та особистих характеристик>.

Наприклад,

«Казкові історії 3-А» : [зб. учнів. творів] / тексти та іл.: учні 3-А, Ліцей № 100 «Поділ» ; керівник проекту М. С. Мокрицька ; дизайн Н. Стельмах. — Київ : АртЕк, 2018. — 75 с. **<82-053.2>**

«Ми – діти твої, Україно!» : твори переможців 6-го (16-го) Всеукр. літ. конкурсу ім. Д. Кононенка / уклад. і ред. В. В. Качула. — Умань : Видавець «Сочинський М. М.», 2021. — 251 с. **<82-053.2>**

Салюк А. Коханий Париж. За крок до мрії / А. Салюк ; дизайн обкл. В. Нехай. — Тернопіль : Підручники і посібники, 2021. — 115 с. **<82-53.2>**

«Творчі канікули» : Всеукр. дит. літ. конкурс, 2021 : збірник / Національна бібліотека України для дітей, Національна секція Міжнародної ради з дитячої та юнацької книги IBBY, Українська асоціація працівників бібліотек для дітей ; Національна бібліотека України для дітей ; Національна секція IBBY ; Українська асоціація працівників бібліотек для дітей ; відп. за вип. А. І. Гордієнко ; авт.-уклад. Н. А. Хльобас ; літ. ред.: О. А. Кадькаленко, В. В. Зеленська. — Київ : НБУ для дітей, 2021. — 287 с. **<027.625(477):021.4>**

Застосовується індекс <027.65(477):021.4 Масова робота в бібліотеках для дітей>, оскільки видання – результат значної роботи з організації та проведення Всеукраїнського дитячого літературного конкурсу «Творчі канікули», ініціатором якого є НБУ для дітей.

• ГРАФІЧНІ РОМАНИ. КОМІКСИ

Літературно-художні видання у вигляді коміксу матимуть індекс: **<821:741/744>**, де:

✓ <821 Художня література окремими мовами і мовними сім'ями>,

✓ <741/744 Малювання та креслення>.

Наприклад,

Салаті Д. Бріна і Банда котячого сонця / Д. Салаті, К. Корнія ; пер. з італ. Г. Кириєнко ; вірші А. Тимченко. — Харків : Ранок, 2022. — 86 с. : іл. — (Бріна). **<821.131.1:741/744>**, де:

✓ <821.131.1 Італійська література>

Світ Я. Троє проти зла. Ч. 1 / Я. Світ ; сцен. авт. ; [іл.] Т. Ярмусь ; обкл. І. Сулими. — Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2021. — [159] с. : іл. **<821.161.2:741/744>**, де:

✓ <821.161.2 Українська література>

Тобін П. Рослини проти Зомбі : граф. роман : комікс. Т. 3, вип. 1-3 : Задирака / П. Тобін ; керівник проекту А. Архипов ; пер. з англ. О. Романюк ; мал. та обкл. Р. Чана. — Київ : Тус комікс, 2022. — 92 с. : іл. — (Комікси Dark Horse). **<821.111(73):741/744>**, де:

<821.111(73) Американська література>

• ДОКУМЕНТНІ РЕСУРСИ З ПИТАНЬ ВАЛЕОЛОГІЇ

Видання з питань валеології у НБУ для дітей завжди збиралися у розділі «Медицина». Тому і літературу з валеології було віднесено до розділу **<613 Гігієна загалом. Особисте здоров'я та гігієна>**. Але згідно зі змінами 2014-2015 років до таблиць УДК до розділу <304 Соціальні питання. Соціальна практика. Культурне життя. Спосіб життя> введено новий підрозділ **<304.35 Добробут як спосіб життя>**, до якого відносяться документи, що в цілому розглядають питання добробуту в соціокультурному розумінні (здорового способу життя, у т. ч. валеології).

Враховуючи великий об'єм документів, за методичним рішенням книги з питань валеології продовжують збираються за індексом <613>, а на каталогових картках подається повний індекс **<613>+<304.35>**.

Наприклад,

Грибан В. Г. Валеологія : підручник / В. Г. Грибан. — 2-е вид., перероб. та допов. — Київ : Центр учбової літератури, 2012. — 342 с. **<613> + <304.35>**.

• ДЕКОМУНІЗАЦІЯ НАЗВ ВУЛИЦЬ ТА ПРОВУЛКІВ В УКРАЇНІ

Консультуючись з фахівцями відділу класифікаційних систем Державної наукової установи «Книжкова палата України імені Івана Федорова», прийнято рішення, що документи, які висвітлюють питання декомунізації назв вулиць та населених пунктів в Україні, матимуть наступний індекс: **<35.078.17:329.15]:81'373.21](477)>**, де:

✓ <35.078 Види адміністративної діяльності>,

✓ <35.078.17 Заборона>,

✓ <329.15 Комуністична позиція>,

✓ <81'373.21 Назви місцевостей. Географічні та топографічні назви. Топоніміка>

✓ <(477) Україна> – Таблиця Іе. Загальні визначники місця

У зв'язку з тим, що робочі таблиці УДК адаптовані під фонди дитячих бібліотек, вищевказаний індекс буде виглядати наступним чином: **<35:329]81](477)>**,

✓ <35 Державне адміністративне управління. Уряд. Військова справа>,

✓ <329 Політичні партії та рухи>,

✓ <81 Лінгвістика. Мовознавство. Мови>

✓ <477> Україна> – Таблиця Іе. Загальні визначники місця

• СЦЕНАРІЇ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ДИТЯЧИХ ЗАХОДІВ, СВЯТ, РОЗВАГ

Документи для організаторів дитячого читання:

- збірники/добірки сценаріїв, що містять методичні вказівки для організаторів дитячого читання, отримують індекс **<379.8 Дозвілля>**, при потребі через знак поєднання <:> (двокрапка) додається відповідний індекс певної тематики;
- при систематизації добірок матеріалів для проведення уроків з певного навчального предмета, що містять сценарії, можливо використовувати фасетний метод індексування – індекси перераховуються окремо, що рівноцінно знаку + (плюс) і подаються через повтор у повному індексі. Ці матеріали за перевагою систематизуються в методику викладання певного предмета і при потребі, якщо розглядається позаурочна виховна робота, додається індекс **<379.8>**.

Документи для дітей:

- інсценівки, театралізовані вистави універсального змісту, в яких подані дійові особи, збираються за індексом **<792.077>**, де:
  - ✓ <792 Театр. Сценічне мистецтво. Драматичні вистави>;
  - ✓ <077> – спецвизначник класу <7 Мистецтво. Декоративно-прикладне мистецтво. Ігри. Спорт>: <7.077 Аматорство та аматори (творча та виконавська діяльність тощо)>;
  - тематичні сценарії – за відповідним індексом теми;
  - ігри певної тематики (мовні, літературні, математичні тощо) – за відповідним індексом теми з визначником **<(089.3)>** або за відповідним індексом теми з додаванням через знак поєднання <:> (двокрапка) індекс **<793/794 Громадський відпочинок і розваги. Настільні ігри (на кмітливість, спритність та удачу)>**. *Наприклад,* **<81(089.3)>** – Цікаве мовознавство, де:
    - ✓ <81 Лінгвістика. Мовознавство. Мови>;
    - ✓ <(089.3 Курйози. Цікаві факти. Всяка всячина. Анекдоти. Жарти. Афоризми. Сентенції тощо)> – Таблиця Іd. Загальні визначники форми документів; **<51(089.3)>** – Цікава математика, де:
      - ✓ <51 Математика>;
      - ✓ <(089.3 Курйози. Цікаві факти. Всяка всячина. Анекдоти Жарти. Афоризми. Сентенції тощо)> – Таблиця Іd. Загальні визначники форми документів; **<94(477):793/794>** - Ігри з історії України, де:
        - ✓ <94 Історія загалом>;
        - ✓ <(477) Україна> – Таблиця Іе. Загальні визначники місця

✓ <793/794 Громадський відпочинок і розваги. Настільні ігри (на кмітливість, спритність та удачу)>.

- інтелектуальні універсальні ігри збираються за індексом **<793/794 Громадський відпочинок і розваги. Настільні ігри (на кмітливість, спритність та удачу)>**;
- бібліотечні уроки систематизуються за принципом тематичних сценаріїв або ігор певної тематики (**<02 Бібліотечна справа. Бібліотекознавство>**; **<02-051 Професія бібліотекаря>**; **<028 Читання>**).

Наприклад,

Дмитришина К. Хліб годує тіло, а книга – розум : бібліотечний урок до Всесвітнього дня книги / К. В. Дмитришина // Початкове навчання та виховання. – 2020. – № 10-12. – С. 82-84. **<028>**.

Уроки Голокосту: мужність, пам'ять, співчуття / Український інститут вивчення Голокосту «Ткума». – Дніпро : Інститут «Ткума», 2017. – 199 с. – (Українська бібліотека Голокосту). **<373.5.016:94(100)> + <379.8>**.

Шаромова В. Р. Національно-патріотичне виховання учнів у процесі викладання фізики та астрономії / В. Р. Шаромова. – Тернопіль : Підручники і посібники, 2016. – 191 с. **<373.5.016:53> + <373.5.016:52> + <379.8>**.

Школа людських цінностей : [добірка матеріалів з патріотичного виховання] // Позакласний час. – 2021. – № 5. – С. 25-36. **<37.015.31:316]:172> + <379.8>**.

Янковська В. Позакласний захід «Математичний ярмарок» / В. Янковська // Математика в рідній школі. – 2022. – № 2-3. – С. 40-43. **<51(089.3)> + <379.8>**

Наталія ТУРЧИН

завідувач відділу рідкісних та цінних видань
Національної бібліотеки України
для дітей

ЦИКЛ «ВІТЧИЗНЯНЕ КНИГОВИДАННЯ ДЛЯ ДІТЕЙ: ВИДАНІ СТОЛІТТЯ ТОМУ»

Рідкісні та цінні видання – жива пам'ять, невичерпне джерело фактів і подій минулого. Саме тому вони мають виняткову наукову, духовну й матеріальну цінність.

Для Національної бібліотеки України для дітей головним є не лише збереження фонду, а й популяризація його серед різних категорій користувачів бібліотеки. На допомогу юним читачам, організаторам дитячого читання, дослідникам дитячої книги ми пропонуємо віртуальні книжкові виставки до ювілейних дат і подій, розміщені на сайті нашої бібліотеки у розділі «Музей книги. Віртуальні виставки». З 2019 року відділ рідкісних та цінних видань започаткував цикл книжкових вебвиставок «Вітчизняне книговидання для дітей: видані століття тому».

На сьогодні підготовлено та опубліковано чотири випуски, що розкривають історичні умови українського книговидання та книгорозповсюдження, демонструють кращі зразки дитячих книг 1919-1922 рр., наявні у фонді відділу. Видання цього періоду цінні й тим, що належать до окремо виділеної унікальної колекції «Книги для дітей XIX – початку XX ст. у фондах Національної бібліотеки України для дітей», зокрема тих, які побачили світ у 1819-1923 рр. Така конкретна

межа (до 1923 року включно) обумовлена закінченням періоду «визвольних змагань», видавничою продукцією якого незаперечно є дуже рідкісною і цінною та становленням системи книговидання в Україні, її одержавленням, збільшенням об'єму друкованої продукції, поступовою її ідеологізацією і бібліографічною фіксацією Книжковою палатою. Ці видання рекомендовані для включення до Державного реєстру національного культурного надбання. У циклі представлено інформацію про 97 книг, що зберігаються у фонді відділу, з них 29 примірників оцифровано і представлено у вільному доступі в «Електронній бібліотеці НБУ для дітей» та Електронній бібліотеці «Культура України».

1920-ті роки були вкрай складними, суперечливими, проте дуже важливими для української історії. Цей період можна впевнено назвати ренесансом українського книговидання, адже саме тоді вперше в історії української культури видавничою діяльністю набула стрімкого розвитку.

У першому випуску циклу представлено книги, видані у 1919 році. Для цього періоду характерним є становлення національної думки, формування української нації та визначення національної ідентичності, прийняттям «Закону про державну мову» Директорією Української Народної Республіки. У цьому важливому документі зазначалося, що державною мовою в Україні є українська, і вона обов'язкова для вжитку в усіх урядових та громадських орга-

нізаціях. Саме прийняття Закону вплинуло на поживлення культурного і духовного життя у багатьох сферах. У травні 1919 року в Києві започатковано видання першого українського літературно-художнього журналу «Мистецтво». У цей час плідно працювали видавництва, які друкували українську книжку. Як відомо, українську мову обмежували, забороняли і відміняли протягом останніх чотирьох сторіч. Офіційно – циркулярами, указами, законами, анафемами тощо. І тільки після 1905 року, коли були зняті деякі заборони на українське слово (Ємський указ діяв 30 років, втратив чинність, але не скасований офіційно), розпочався друк української дитячої книги.

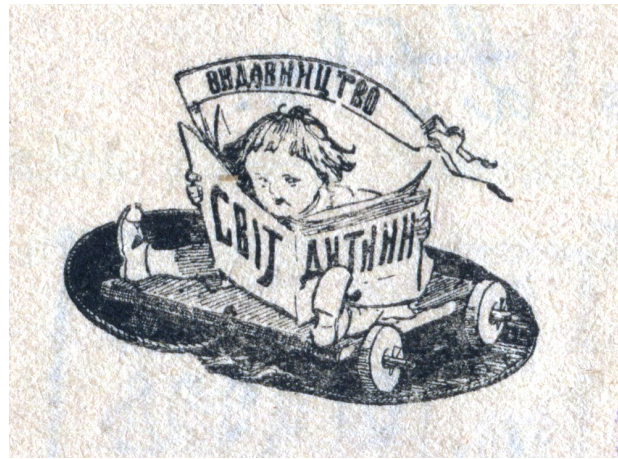
На рубежі 20-х років ХХ ст. активно діяло кооперативне видавництво «Вернигора» (засноване 1916 року), яке друкувало тематичну літературу національного спрямування. Книжковий знак видавництва мав певний зміст. На дитячих виданнях «Вернигора» зображено двох дітей, які вирощують нове дерево в саду. Символічний малюнок проводить аналогію з ростом нової незалежної держави та зростанням нового покоління українства, вихованого на найкращих зразках літератури. У фонді відділу зберігається 16 примірників книг видавництва «Вернигора», надрукованих у 1919 році, 7 видань оцифровано і представлено в «Електронній бібліотеці НБУ для дітей». Це збірки байок (у тому числі і авторські) С. Руданського, В. Тодосіва, І. Фран-

ка. Також в 1911-1920 рр. у Києві діяло кооперативне видавниче товариство «Криниця», яке спочатку видавало переважно художню, а пізніше – науково-популярну та навчальну літературу, а також ноти, листівки тощо. Випущено серії «Народна бібліотека», «Театральна бібліотека», «Шкільна бібліотека», «Світова бібліотека»; друкувалися книги для дітей, українські переклади зарубіжних авторів. У відділі зберігається «Енеїда, на українську мову перелицьована» І. Котляревського, «Осетинські казки» С. Васильченка, надруковані у «Криниці».

Видавництво «Час» – одне з найбільших і найактивніших видавництв 1908–1920 років, яке мало власну друкарню та більше 70 книгарень у всіх губерніях України. Це видавництво сформувало читацьку аудиторію, виробило спеціальну українську термінологію та заклало основи формування сучасного українського правопису, що було надзвичайно важливо. У фонді маємо книги «Бім-бом, дзелень-бом!» та «Війна Грибів з Жуками» ілюстровані О. Судоморою, які побачили світ у цьому видавництві. Це і збірка для дітей середнього віку «Барвінок» з ілюстраціями І. Падалки та Т. Бойчука, «Дума про трьох братів азовських», також «Повістки та ескізи з українського життя» А. Кримського, народна байка «Медвідь-косолап» з передмовою В. Юноши та ін. Загалом у фонді відділу за 1919 рік зберігається 27 видань, 14 з яких оцифровані.

Наступний випуск вебвиставки з циклу присвячений видавничій продукції 1920 року. За даними Книжкової палати України у цей період видано 1013 книг, з них українською мовою — 397; з 97 діючих видавництв функціонувало 32 приватних. Основними здобутками книговидавничої справи в Україні у 1920 році було друкування книг рідною мовою. Найактивніше книжкові видання розповсюджувалися завдяки мережі книжкових магазинів та складів. Продовжували діяти книгарні товариства «Вернигора» та книгарні при видавництвах «Час», «Друкарь», «Криниця», «Дзвін» тощо. Та вже на початку літа 1920 р. різко змінили становище в країні політичні події: зі зміною влади відбулося удержавлення видавничої справи та книгорозповсюдження. Кооперативні видавництва та приватні друкарні було націоналізовано та перейменовано, надано їм номери; відбулося офіційне закриття книжкових крамниць. Книги заборонили продавати як «буржуазну розкіш», а увесь книжковий обіг в Україні став «чорним» і букіністичним. Особливий попит був на навчальну літературу, тиражів якої не вистачало, тому на букіністичному ринку оберталися підручники та посібники, видані у кооперативах та приватних видавництвах. Поразка визвольних змагань 1920-х років призвела до масової еміграції українців за кордон. Вони оселялися у країнах Західної Європи і організовували українські школи, наукові установи, товариства, видавництва тощо. Тому видання української книги здійснювалося і за межами країни – у Відні, Ляйпцізі, Берліні та Празі. У фонді відділу зберігається 25 видань, які побачили світ у 1920 році. Це і казки Г.К. Андерсена, Братів Грімм під редакцією І. Труби, надруковані у Відні видавництвом «Стежка до дому», «Українські народні казки» І. Рудченка, видані у Ляйпцігу. Також оповідання «Горпина» та збірка «День на пастівнику», які побачили світ у видавництві кооперативу «Допомога Школі» в Черкасах та ін.

Третій випуск вебвиставки з циклу висвітлює видавничу продукцію 1921 року. Україна опинилася під владою більшовиків, що негативно позначилося на українському книговиданні, яке сприймалося новою владою як ідеологічно вороже явище. Українське друковане слово впевнено витісняла російська література і преса. Через економічні та інші негаразди тиражі друкованих видань були мізерні. Школам бракувало потрібної кількості підручників, дитячої та юнацької літератури.

Діяльність кооперативних та приватних видавництв здійснювалася за жорсткого контролю розгалуженої системи органів радянської цензури. Випуском книг у 1921 р. займалися наступні видавництва: Всеукраїнське державне видавництво, «Пролетарій», «Слово», Дніпросоюз, «Южный рабочий», «Більшовик», «Українське видавництво в Катеринославі», «Культурлига», видавничі товариства: «Дністер», «Поступ», товариства «Просвіта», а також Всеукрлітком, ВУЦИК, Губнародобраз, «Пролетарій» тощо.

Через політичні та економічні обставини українські видавництва змушені були внести корективи у свою діяльність. Наприклад, видавниче товариство «Вернигора» згодом переїхало з Києва до Відня. Цього року у Львові було засновано кооперативне видавництво «Червона Калина», основна продукція якого — мемуари, монографії та художні твори на воєнну тематику. У видавництві «Русалка» (Львів) виходила «Книгозбірня школярика» (щомісячні випуски). За кордоном знаходилася значна кількість українських видавництв, які створювали конкуренцію видавництвам радянської України, однак не могли переправити друковану продукцію на Батьківщину, де відчувалася значна потреба. Лише невелика частина книг надходила в центральну Україну, більше їх надсилали в Галичину, Західну Волинь, Закарпаття. На кінець 1921 року «Дзвін» випустив понад 100 назв книжкових видань (серед яких підручники С. Черкасенка, Я. Чепіги тощо). Цього ж року українські зарубіжні видавництва передали «Вернигорі» свої

права на перевезення книг в Україну, але транспортування виданих книг було ускладнене. Монополізація більшовиками книжкової торгівлі та встановлення ними низьких цін на книги призвели до збитковості їхнього видання за кордоном. У фонді відділу зберігається 17 видань, які побачили світ у 1921 році. Серед них - надруковані львівським видавництвом «Світ дитини» твори В. Буша «Максим і Марко, або Яка кара постигла двох збиточників», та «Нечемне вороня, або Веселий початок сумного кінця», також «Пригоди вовка-неситого» О. Білоусенка. Всеукраїнським державним видавництвом випущено збірку казок «Перша в'язочка бубликів», мальовані казки «Коза-дереза», «Цап та баран», збірку «Українські казки» та інші.

Четвертий випуск присвячено видавничій продукції 1922 року. Остаточна поразка українських національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. призвела до ліквідації національної державності та чергової зміни політично-адміністративного устрою українських земель: західноукраїнські землі (Галичина, Буковина, Волинь, Закарпаття) опинилися під владою східноєвропейських країн: Польщі, Румунії, Чехословаччини. Основна ж частина українських земель ввійшла до складу Української соціалістичної радянської республіки. Воєнні дії, що точилися на території України майже безперервно протягом семи років (з літа 1914 р.), завдали величезної шкоди народному господарству, погіршили кадровий потенціал, призвели до дезорганізації господарських зв'язків. Середина 1922 року стала переламною в економіці України – була впроваджена нова економічна політика. Книжка знову стає доступною для споживача, зі 172 видавництв було лише 9 приватних. Діяли кооперативні видавництва «Час» і «Рух», відновили діяльність видавництва «Книгоспілка» та «Світло». За даними Книжкової палати України у 1922 році побачили світ 1963 книги. Видання українських книжок відбувалося повільно: за цей період українською мовою було видано лише 331 назву. Натомість в Україні поширювалася російська радянська література й преса. У фонді відділу зберігається 14 книг, виданих на території України державними видавництвами у 1922 році, 5 з них оцифровані. Також зберігаються 14 книг, що вийшли друком за межами України (1 оцифрована).

Ми спостерігаємо значний інтерес до наших ресурсів як віддалених користувачів, так і читачів відділу, тому цей цикл і надалі буде знайомити з видавничою продукцією певного періоду, його історичними подіями, що впливали на книговидання для дітей.

ВИКОРИСТАНІ ВЕБРЕСУРСИ

1. **Васьківська О.** Книгорозповсюдження в Україні в роки визвольних змагань (1917–1920 рр.) / О. Васьківська // Вісник Книжкової палати. — 2017. — № 4. — С. 41–51.
2. **«Вітчизняне книговидання для дітей: видані століття тому»** [Електронний ресурс] // Національна бібліотека України для дітей : [вебсайт]. — Режим доступу: <https://chl.kiev.ua/default.aspx?id=9434>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 25.10.22.
3. **Гринівський Т.** Видавнича справа в Україні початку ХХ століття [Електронний ресурс] / Т. Гринівський // Інститут журналістики. Електронна бібліотека : [вебсайт]. — Електрон. дані. — Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1884>. — Назва з екрана. — Дата звернення: 25.10.22..
4. **Шумілова А.** Вплив політичної ситуації 1921 року в Україні на випуск книжкових видань / А. Шумілова, Т. Крижанівська // Вісник Книжкової палати. — 2012. — № 7, № 8. — Режим доступу: http://www.ukrbook.net/DAD/publ/Shumilova_7-8_2012.pdf. — Назва з екрана. — Дата звернення: 25.10.22.

Ольга ПЕТРЕНКО

завідувач науково-дослідного відділу НБУ для дітей

МОНІТОРИНГ І ОЦІНЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ГРАНТОВИХ ПРОЄКТІВ БІБЛІОТЕК ДЛЯ ДІТЕЙ

На сьогодні моніторинг і оцінка (далі МіО) в світовій практиці уже давно є обов'язковим і незамінним управлінським інструментом. Тому донор грантового проєкту чи програми в умовах їх реалізації передбачає проведення моніторингу, і нехтувати цією умовою уже не можна.

Оцінювання впливу допомагає визначити, чи зміг проєкт викликати очікувані суспільні зміни або соціальні ефекти, якщо це проєкт не державного рівня. Якщо ж проєкт робить лише вклад у реалізацію змін на рівні громади або конкретної бібліотеки, то визначає, які зміни відбулися у громаді та поведінці користувачів бібліотек. МіО державного рівня здійснюється на основі Закону України «Про культуру» від 14 грудня 2010 року № 2778-VI зі змінами, внесеними згідно із Законом України № 1432-IX від 29.04.2021 статті 4¹ «Моніторинг та оцінювання реалізації державної політики у сфері культури».

Саме цією статтею визначено поняття моніторингу у сфері культури «моніторинг реалізації державної політики у сфері культури (далі – мо-

ніторинг) – це система регулярного спостереження, оцінювання та прогнозу динаміки кількісних і якісних змін у сфері культури.

Моніторинг здійснюється шляхом збирання, передавання, систематизації, збереження та аналізу інформації про стан сфери культури, прогнозування змін у цій сфері, розроблення рекомендацій для інформаційно-аналітичного забезпечення управління, прийняття рішень щодо запобігання негативним змінам у сфері культури, формування державної політики у сфері культури на засадах сталого розвитку. Джерелами даних моніторингу є статистична інформація, адміністративні дані, дані соціологічних та інших досліджень тощо¹. Зазвичай в бюджет програми реалізації державного проєкту уже закладається сума щодо проведення МіО з визначенням суб'єкта його проведення.

У бібліотеках для дітей проєкти в основному регіональні або локальні, й МіО здійснюється власними силами. Звичайно в ідеалі бажано залучати фахівців із наукових установ, які спеціалізуються на проведенні моніторингових досліджень (Творчий центр ТЦК), але це

¹ Про внесення змін до Закону України «Про культуру» щодо загальних засад надання населенню культурних послуг: Закон України, 29 груд. 2022 р., № 1432-IX від 29.04.2021 р. Відомості Верховної Ради. 2021. № 31. С. 246.

за умови передбачених бюджетом коштів. Тож з наявних фахівців бібліотеки призначається відповідальна особа, яка має сертифікат підвищення фахової компетенції з моніторингу та оцінки або у змозі збирати, аналізувати та обробляти дані відповідно до методології проведення МіО.

І хоча системна реалізація моніторингу та оцінювання в галузі культури ще не організована відповідним чином (їхній порядок та процедури проведення не прописані в нормативно-правових актах Міністерства культури та інформаційної політики України), але загальна методика проведення моніторингу розроблена багатьма установами. Зокрема, Харківським інститутом соціальних досліджень у 2017 році видано «Посібник з моніторингу та оцінювання надання соціальних послуг в Україні», Національною бібліотекою України для дітей – методичні рекомендації «Моніторинг дитячого читання в бібліотеках України для дітей» (2007р.), «Інформаційний моніторинг в бібліотеках для дітей» (2011р.), а українською неурядовою організацією Творчий центр ТЦК для розвитку промоції моніторингу та оцінки в країні розроблено посібник «Моніторинг і оцінка» (2016 р.), Українською асоціацією оцінювання – «Глосарій термінів з моніторингу та оцінювання». Бібліотекарям територіальних громад в пригоді стане видання «Моніторинг і оцінювання соціального впливу проекту: практичний посібник для виконавців проектів Надзвичайної кредитної програми з відновлення України» та «Навчальний посібник для працівників органів місцевого самоврядування із проведення досліджень громадської думки на місцевому рівні», виданий Асоціацією міст України.

Національна бібліотека України для дітей постійно здійснює моніторинговий супровід своїх грантових, конкурсних проектів. При плануванні МіО певного грантового проекту основна увага фокусувалася на вимогах умов грантодавця щодо вимірювання результатів. Тобто індикатори оцінювання розроблялися індивідуально до умов кожного проекту і передбачали як кількісні, так і якісні показники вимірювання результатів впливу.

Прикладом може бути моніторинг і оцінка якості Всеукраїнського семінару-тренінгу «Зелена хвиля екочитання», проведеного бібліотекою у 2021 році в рамках Міжнародного грантового проекту Національної секції Міжнародної ради з дитячої та юнацької книги (IBBY) за підтримки Програми IBBY-Yamada 2021 «Право дитини стати читачем» Мета проекту полягала у підвищенні екологічної обізнаності, зміни екологічної свідомості дітей і підлітків через відповідні заходи, екопросвіту, залучаючи їх до читання, книги і відвідування бібліотеки. І відповідно до

умов даного грантового проекту в окремому розділі «Якісні результати, показники змін та показники вимірювання змін» прописані основні вимоги грантодавця щодо змін у цільових групах учасників проекту та індикатори якості цих змін. Тож для реалізації цієї вимоги було розроблено окрему програму та методику моніторингу «Зелена хвиля екочитання».

Вимірювання та оцінювання показників змін цільових груп учасників даного заходу відбулося на основі відповідей респондентів-фахівців на запитання «Анкети зворотного зв'язку» та дітей «Анкети користувача НБУ для дітей».

Усі дорослі респонденти підтвердили, що змістова наповненість заходу повністю відповідала меті та їхнім очікуваним професійним потребам. Адже 96% слухачів семінару отримали повні відповіді на задані питання, а 4% – «частково».

У коментарях до запропонованих варіантів відповідей вони писали: «Зміст семінару відповідав моїм професійним потребам», «Мета повністю відповідає потребам. Зміст перевершив усі очікування: багато нових людей, професійних знайомств», «Здобула цікавий досвід з формування екологічної свідомості у дітей», «Прекрасний захід, цікаві гості», «Багато цікавих проектів та ідей з екологічного виховання» тощо.

На запитання «Чи раціонально був використаний ваш професійний потенціал у роботі семінару?» 77% респондентів вибрали варіант відповіді «значною мірою так», а 33% – «частково». Респонденти, які були задоволені «частково», називали одну причину – «мало надано часу для семінару, на жаль, не всі встигли поділитися своїм досвідом».

Учасники, які розкрили свій професійний потенціал у роботі семінару сповна, коментували: «Я мав нагоду поспілкуватися з чудовими людьми, навіть виступив – це дуже тішить», «Спілкування в кулуарах, виступ, участь у круглому столі – все це дасть свій ефект», «Рада, що мій професійний потенціал був використаний раціонально», «Отримала корисні поради колег, сподобалися виступи, в яких вони детально розповідали, що і як роблять, а не просто назви заходів», «Все вийшло якнайкраще!!!» тощо. Це тільки частка емоцій, які висловили фахівці-учасники семінару.

Анкетування респондентів-дітей дозволило виявити, як вплинули на користувачів заходи з екології у рамках даного проекту. Аналіз відповідей показав, що вони отримали цікаву і корисну інформацію про екологічні проблеми нашої планети. Заходи, що проводилися в бібліотеці, їм сподобалися і запам'яталися. Діти багато чому навчилися: любити природу, дбати про довкілля, сортувати сміття, працювати в

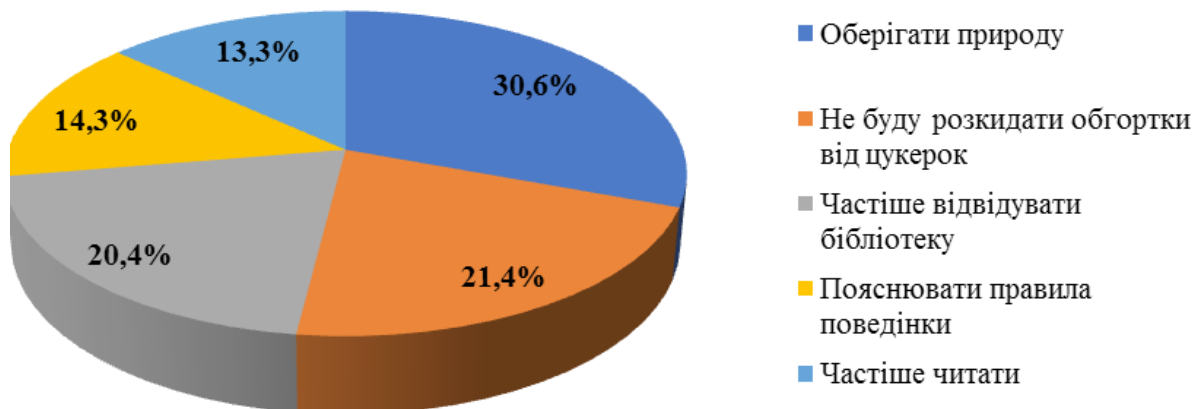

команді, правилам поведінки на природі, систематичному читанню. Це підтверджують відповіді на запитання «Чи зміняться твої звички?». «Так» – відповіли 83,3% респондентів, «ні» – 16,6% респондентів і 0,1% утрималися від відповіді. З тих, хто відповів «Так», вказали, як зміняться їхні звички:

- буду обережати природу – 30,6 %;
- не буду більше розкидати обгортки від цукерок – 21,4 %;
- буду частіше відвідувати бібліотеку – 20,4 %;
- буду пояснювати знайомим правила поведінки – 14,3 %;
- буду частіше читати – 13,3 % (див. діаграму 1).

ДІАГРАМА 1

Чи зміняться твої звички?

Дуже важливо, що діти зробили висновки, і у багатьох з'явилося почуття особистої відповідальності за діяльність, що пов'язана зі збереженням довкілля, а 30% респондентів відповіли, що будуть частіше відвідувати бібліотеку і прочитають книги з екології.

Отже, проведений моніторинг підтвердив заплановані очікувані результати реалізації даного проєкту. Дорослі більше приділятимуть уваги екологічній тематиці з видання книжок для дітей та їх популяризації серед населення, просуванню ідей дбайливого ставлення до навколишнього середовища у творах дитячих письменників та налагодженню нових партнерських стосунків.

Діти отримали нові знання про природні ресурси, змінили своє ставлення і погляди на довкілля та усвідомили важливість читання книг про екологію. Вони навчалися взаємодіяти у команді, толерантно відноситись як до природи, так і один до одного. Вимоги, які ставилися донором перед реалізаторами проєкту, досягнуті. Це дає шанс бібліотеці для участі в інших грантових проєктах IBBY-Yamada.

При оцінюванні даного проєкту були застосовані як кількісні, так і якісні індикатори доказу змін, які відбулися в результаті його реалізації. При чому основний акцент ставився на якісні індикатори: сприйняття, зміни, відношення тощо. Оцінювання проводилося після завершення проєкту.

Моніторинг та оцінка грантових проєктів на сьогодні є необхідною складовою та організаційною умовою їх якісного впровадження та реалізації. Цей інструментарій динамічно розвивається і є системою знань, що використовується у світовій практиці з впровадження ефективних культурних проєктів та програм. Тож володіння методикою їх проведення – це обов'язкова складова нинішньої професійної діяльності бібліотекаря.

Єлізавета ЛІДЕРМАН,
методист 1 кат.
науково-дослідного відділу
НБУ для дітей

Ольга ПЕТРЕНКО,
завідувач науково-дослідного відділу
НБУ для дітей

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАДАННЯ БІБЛІОТЕЧНИХ ПОСЛУГ БІБЛІОТЕКАМИ УКРАЇНИ ДЛЯ ДІТЕЙ: РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

*Т*рансформаційні зміни в діяльності спеціалізованих бібліотек для дітей за останні роки відбувалися під впливом певних факторів, серед яких особливо вірізняються отримання територіальними громадами на законодавчому рівні права самостійно обирати моделі функціонування бібліотек у громадах та обмеження традиційних форм обслуговування користувачів внаслідок всесвітньої пандемії COVID-19.

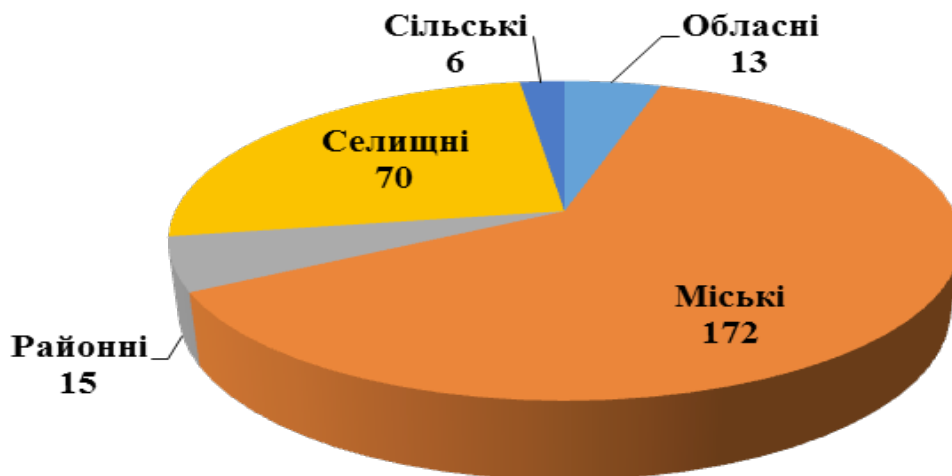
Функції спеціалізованих бібліотек для дітей (інформаційна, просвітницька, дозвіл-лева) набули не тільки особливого значення, а й втілилися в нових видах, формах, продуктах діяльності та засобах їх реалізації, тоб-

то змінилася вся функціональна діяльність дитячих бібліотек. Так, «інформаційна функція бібліотеки нині нерозривно пов'язана із цифровізацією бібліотечного простору, освітня (просвітня) – із наданням «цифрових» консультаційних послуг, дозвіллева (рекреаційна) втілюється в бібліотеках у різних формах масової та індивідуалізованої діяльності з метою створення умов для творчого розвитку особистості»¹. Ділові практики бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів-дітей переходять у дистанційний формат. Тож для визначення вектору змін діяльності дитячих бібліотек Національна бібліотека України для дітей у 2021 році провела соціологічне дослідження «Трансформація надання бібліотечних послуг бібліотеками України для дітей в умовах сучасних викликів». Співорганізаторами дослідження стали 21 обласна бібліотека для дітей, які створювали умови проведення моніторингу на місцях.

¹ Ільницький В. А. Інформаційно-творча діяльність бібліотек: актуальність сучасних практик. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2022. № 2. С. 27.

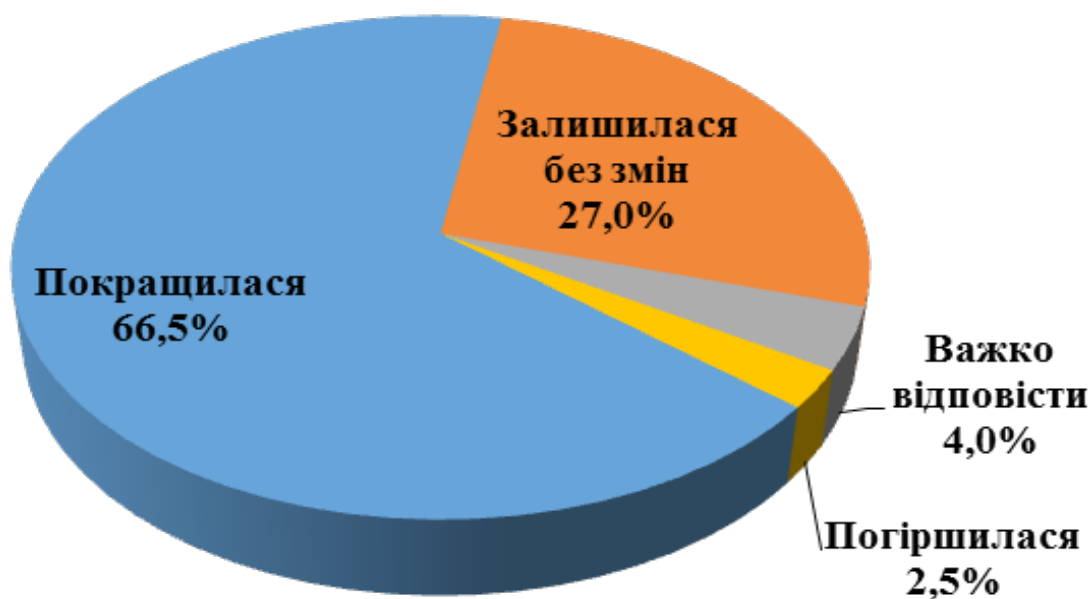
Усього на анкетне опитування відповіли 275 бібліотекарів-експертів, більша частина очолює бібліотеки – 56,7%; заступники директорів – 23,6%; завідувачів відділів, секторів – 1,8% з

13 обласних, 172 міських, 15 районних, 70 селищних і 6 сільських спеціалізованих бібліотек для дітей.

Зараз, аби бути затребуваними та збереженими у базовій мережі закладів культури свого регіону, дитячим бібліотекам потрібно не просто «поспішати», а «бігти» удвічі швидше, змінючись та трансформуючись у бік інновацій і технологій відповідно до вимог користувачів, населення своєї громади. І, як показало дослідження, з цим завданням спеціалізовані бібліотеки для дітей успішно справляються.

Так, 89,6% респондентів назвали свою бібліотеку комфортним місцем з отримання культурних послуг, а 66,5% – вказали, що якість надання культурних послуг у бібліотеці за останні два роки (2020-2021 рр.) значно покращилася, залишилася без змін – 27,0% і тільки 2,5% визнали погіршення стану бібліотечного обслуговування користувачів.

Відповідаючи на запитання «Чи є доступ до культурних послуг для дітей з ознаками інвалідності?», 70,2 % респондентів вказали, що перед входом у їхні бібліотеки побудовані пандуси, 17,1% – відзначили наявність кнопки виклику бібліотекаря та надання послуги «книгоношення» з обслуговування користувачів за місцем проживання за домовленістю з батьками. Питання обслуговування дітей з інвалідністю дещо проблемним вважають 12,7% респондентів. За даними дослідження 96,0% респондентів повідомили про розширення асортименту послуг. І лише 4,0% заявили, що у їхніх бібліотеках продовжують надаватися користувачам тільки традиційні бібліотечні послуги.

Під час екстремальної ситуації довготривалого локдауну, коли користувачі та бібліотекарі не мали фізичного доступу до бібліотеки, актуальною складовою бібліотечної практики фахівців стала їхня креативність, завдяки чому з'явилися нові форми надання дитячому населенню культурних послуг. Саме в цей період спеціалізовані бібліотеки для дітей показали свою мобільність та здатність бути відкритими до прийняття нового досвіду, мати інноваційні погляди та здатність мислити нестандартно. Фахівці бібліотек стали інтенсивно удосконалювати свою цифрову грамотність. Майже всі послуги перейшли у сферу онлайн і стали доступними більш широкій аудиторії користувачів. Інформаційне наповнення вебсайтів та блогів активно поширювалося у соціальних мережах на сторінках бібліотек.

Бібліотекарі стали активніше застосовувати програмне забезпечення для відеоконференцій та миттєвого обміну повідомленнями (Zoom, Meet, Hangouts, Messenger, Viber, Skype тощо), соціальні мережі (зокрема Facebook, Instagram) для підтримки неформального зв'язку з колегами, друзями, зворотнього зв'язку з відвідувачами бібліотек і спілкування з ними в інтерактивному режимі.

Користувачі отримали змогу онлайн-спілкування з популярними вітчизняними письменниками, поетами та ілюстраторами; прослухати поради психологів та фахівців з інших напрямів або навіть отримати їхні індивідуальні консультації; долучитися до читання літературних творів; взяти участь у різноманітних майстер-класах, презентаціях, тренінгах, мистецьких виставках тощо. Дитячі бібліотекарі залучали користувачів до участі у міських, обласних, всеукраїнських конкурсах, акціях; організовували зустрічі з творчими людьми рідного краю та розміщували на своїх ресурсах виставки їхніх робіт.

Зазнала значних змін і безпосередня комунікація бібліотекарів із самими користувачами, які мають змогу, не виходячи з дому та не наражаючи себе на небезпеку, задовольняти

свої пошуково-інформаційні запити. Інформаційно-бібліографічні довідки стали надаватися в телефонному та мережевому режимах. Тобто традиційні форми взаємодії «бібліотека-користувач» трансформуються, адаптуючись до нових реалій, і надання онлайн-послуг стає домінуючим.

Але дослідженням встановлено і певний відсоток (10%) бібліотек, які не в змозі мобільно адаптуватися до реалій сьогодення. Основні причини – це часткова або повна відсутність базових технічних засобів, ліцензійного та безоплатного програмного забезпечення, надійного підключення до мережі «Інтернет» та достатній рівень кваліфікації фахівців. Але ініціативні фахівці знаходять можливості для вивчення функціоналу найрізноманітнішого доступного програмного забезпечення та використання особистих гаджетів для створення нових електронних та вебресурсів для своїх користувачів.

Усі інноваційні послуги, що нині надаються дитячими бібліотеками користувачам-дітям, є необхідними і мають обов'язково входити до складу мінімальних стандартів базового набору культурних послуг. Потребують перегляду і змін «Типові норми часу на основні процеси бібліотечної роботи», затверджені наказом Міністерства культури і туризму України 29.12.2008 р. №1631/0/16-08, як такі, що не відповідають потребам часу.

Умови сучасного життя мають тенденцію до швидких змін, тож успішними будуть бібліотеки, які вчасно адаптуються до них, оперативно трансформуючись за потребами користувачів, упроваджують інноваційні підходи, які значною мірою урізноманітнюють бібліотечні послуги та продукти на підґрунті новітніх комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, формуючи нову сервісну складову, яка відповідає вимогам сучасної користувацької аудиторії. Бібліотеки, які не усвідомлюють необхідності трансформації сьогодні, можуть стати історією вже завтра. Ми повинні змінюватися зараз, аби бути успішними в майбутньому, особливо в нинішніх складних умовах.

Ольга ДУБОВА

завідувач відділу документів іноземними мовами Національної бібліотеки України для дітей

НБУ ДЛЯ ДІТЕЙ У МІЖНАРОДНОМУ КОЛІ ДРУЗІВ. ПРАКТИКА У ЦЕНТРАЛЬНІЙ БІБЛІОТЕЦІ м. ГАМБУРГ: НІМЕЦЬКА СТРУКТУРОВАНІСТЬ, СТАБІЛЬНІСТЬ, ПЛАНУВАННЯ КРИЗ І ДІТИ

Після 24 лютого світ неочікувано поділився на чорне та біле, а саме життя на До та Після. Але навіть у страшні часи війни ми відчуваємо велику підтримку інших держав. Однією з країн, яка не вагаючись простягла нам руку допомоги і заявила #standwithukraine (стоїмо разом з Україною), є Німеччина.

Наразі близько одного мільйона українців перебувають у Федеративній Республіці Німеччині, і здебільшого – це жінки з дітьми і люди літнього віку. Кожному знайшовся прихисток, надаються соціальні виплати і право на роботу з першого дня офіційної реєстрації. Такий високий рівень підтримки Німеччина демонструє вперше.

Ми пам'ятаємо історичну промову Франка-Вальтера Штайнмаєра 28 жовтня 2022 року, коли німецький президент проголосив народові, що важливо «віднайти дух спротиву», тому що вій-

ськова агресія до України є «нападом на право, на принципи відмови від насильства та недоторканості кордонів», «по суті, це напад на все, що відстоюємо ми, німці». Це заява на офіційному державному рівні, але важливо звернути увагу на бажання пересічних громадян Німеччини допомогти українцям особисто. Це допомога від людини до людини, і тому вона є особливо цінною.

Ця стаття про враження та досвід, отримані під час тижневого стажування у Bücherhallen Hamburg, що є однією зі складових підтримки українських бібліотекарів.

Багаторічний партнер НБУ для дітей – Відділ «Інформація та бібліотека» Гете-Інституту в Україні – розробив програму тижневого стажування для бібліотекарів, які займаються німецькою літературою у бібліотеках їхньої партнерської мережі та мають достатній рівень німецької задля спілкування та проходження практики. Тижневе стажування 8 українських фахівців відбувалося у центральних бібліотеках Берліна, Дрездена, Гамбурга і Бремена.

Приємно, що під час відбору організатори звернули увагу на прохання дитячого бібліотекаря і надали можливість пройти стажування у бібліотеці, яка активно працює над підтримкою послуг і програм для дітей. Це бібліотека Bücherhallen Hamburg, що у прямому перекладі звучить як «Книжкові зали м. Гамбург». Bücherhallen Hamburg працює у місті вже 103 роки. До її складу входили 32 філії, два книжкових автобуса і Центральна бібліотека, яка розміщується біля Центрального вокзалу в орендованому приміщенні історичної будівлі – колишньої пошти. Традиційно ця бібліотека утримується меценатами, тому щороку лише на проведення заходів має у власному розпорядженні 55 тис. євро, а книжкове поповнення здійснюється на 90 000 назв (з них 40-50% – дитячі книжки). У бібліотеці та мережі працює 420 осіб, майже 700 волонтерів, щороку проводиться близько 20 тис. заходів, а щоденне відвідування у середньому складає близько 2700 осіб.

Центральна бібліотека м. Гамбург позиціонує себе як безбар'єрний простір для розвитку культури і освіти в полікультурному суспільстві. Основні маркери роботи бібліотеки – «безперервна освіта» і «сприяння інтелектуальному розмаїттю» – здійснюються у співпраці з партнерами (Гете-Інститут та ін.), також впроваджуються власні проекти («Діалог німецькою» для біженців тощо). Користування бібліотечними послугами (окрім відвідування заходів

і читання в залах у робочий час) – платне. Для дітей (0-8 років) вартість складає 5 євро на рік, для дітей і молоді (9-17 років) – 8 євро, дорослі 18-26 років – 20 євро, від 27 років – 45 євро. За затримку повернення книжок на абонемент стягується додаткова оплата. З читацьким квитком бібліотека відкрита й у ті вихідні дні, коли персонал не працює, а за бібліотеку відповідає охорона.

У великій залі на першому поверсі Центральної бібліотеки Гамбурга розташовано стенди з літературою для дітей, є три зали для заходів, окремі полиці з книжками для дошкільнят, розставлені за кольорами, окремо – колекція «мовчазних» книжок. Дитяча Бібліотека Гамбурга «Kibi» – це невід'ємна частина Центральної бібліотеки з величезною добіркою книжок та інших медій (журнали, CD, DVD, ігри) для дітей, вона є важливим партнером виховних закладів Гамбурга. Упродовж тижня я мала можливість переглянути заходи у дитячій бібліотеці, ознайомитися з особливостями її роботи, а також поспілкуватися з бібліотекарями. Було цікаво дізнатися, що серед старшого покоління побутує думка про дитячі книжки як про щось несерйозне, і про спілкування з дітьми, яке варто починати, лише коли вони підروуться. Тому дитячим бібліотекарям завжди є над чим працювати: популяризувати бібліотеку і книжки для дітей – шедеври, створені у співпраці автора, ілюстратора і видавця.

У бібліотеці проводить читання з інтерактивними іграми письменниці Ольга Дужак з Вінниці, автор пригодницького дитячого детективу «Ква(ко)ролі світів», який побачив світ дякуючи фінансовій підтримці Українського Культурного Фонду. Письменниця активно залучає українську громаду в бібліотеку і додатково втілює проєкт «Vita-U. Aufkleben durch Kunst/Оживи через мистецтво» задля підтримки українських біженців безкоштовними курсами та культурними заходами у м. Гамбург.

Ми ознайомилися з декількома заходами, що проводилися для німецьких дітей. Перший – це читання до свята Геловін. У темній кімнаті бібліотекар прочитала казку про маленького привида, а на стінах демонструвалися великі зображення з книжки (для цього заздалегідь отримали ліцензію від видавництва). Захід включав рухливі ігри з повітряними кульками-привидами, малювання власного привида і створення історії про нього. Другий захід – засідання керівників читацького клубу. Дві дев'ятирічні дівчинки, користуючись порадами бібліотекаря, розроблюють власну книжкову полицю, обговорюють твори і складають план розвитку клубу із залученням учасників їхнього віку.

КіВі (скорочено з німецької Kinderbibliothek – дитяча бібліотека) має й неочікуваних мешканців – мурашок. Вони мешкають у величезній скляній коробці з необхідними температурою та освітленням.

Про них можна прочитати у книжках з виставки і відвідувати щодня. Але кажуть, що цей проєкт вже вирішили закрити, тому що він потребує витрат електроенергії. Мурашок не будуть викидати десь на вулицях портового міста, тому що вони іншого виду, ніж живуть у Німеччині, і повернуть в Іспанію фірмі, яка встановлювала мурашник. Навіть у таких деталях німці показують повагу до потреб усіх живих істот. Під час зустрічі з керівником, який розподіляє кошти, зазначили, що більшість витрат завжди йде на книжки і заходи для дітей. Наступного року у відділі планується масштабний ремонт, а за розробку дизайну відповідає адміністрація, дизайнська фірма і діти з фокус-групи.

Окремо хочу згадати неформальну зустріч із директором бібліотеки фрау Фрауке Унтітд за кавою у бібліотечному кафе, яка розповіла, що у бібліотеках Німеччини в більшості працюють жінки, але директори – майже завжди чоловіки. Вона є винятком, як і очолювана нею бібліотека за рівнем надання послуг, кількістю волонтерів, заходів і фінансовою підтримкою меценатів. У піклувальну раду бібліотеки в основному також входять чоловіки, але фрау Унтітд виграла конкурс, оскільки її план розвитку відповідав вимогам сьогодення. Вона вирішила змінити структуру бібліотеки, розподіливши її за трьома основними напрямками діяльності: адміністрування, надання бібліотечних послуг та організація заходів. Директор ініціювала

набір у бібліотеку людей з небібліотечною освітою: музикантів, митців, організаторів масових заходів. Вона також відкрила кафе у бібліотеці за власними правилами: кафе виглядає, як читальний зал з газетами і журналами, відвідувачі можуть знаходитися там упродовж дня, а особи з бібліотечними бейджами (працівники, волонтери, практиканти) отримують 20% знижки на меню.

Під час зустрічі ми обговорювали питання розпродажу списаних книжок і підбору книжкового репертуару. Час від часу відвідувачі приносять літературу, написану у дусі «крайніх правих партій». У такому разі один примірник може потрапити у фонд для науковців, але книжки такого характеру не стоять у читальних залах і навіть не йдуть у розпродаж. Щодо поповнення фондів, то частково цей процес відбувається за планом, але мінімум 20% коштів завжди залишають на незаплановані витрати.

Важливою складовою стажування стало проведення заходу, присвяченого проекту «Валіза з книжками» («Koffer voll mit Büchern») для п'ятнадцяти вчителів української мови у м. Гамбург. Цей проєкт реалізується Гете-Інститутом в Україні спільно з Асоціацією Німецьких Бібліотек і Українським інститутом книги. УІК складає списки з 25 і 50 книжок українською, які надалі закуповуються Гете-Інститутом в Україні і направляються до німецьких бібліотек, які обслуговують українських біженців (включно з дітьми). Центральна бібліотека м. Гамбурга отримала 50 українських книжок, усі вони – для дітей та підлітків.

Моя презентація відбулася у співпраці з Наталією Костяк, етнічною україночку, яка працює у бібліотеці м. Гамбург з березня 2022 року, та Тетяною Донченко, колегою з Херсонської обласної наукової бібліотеки імені Олеса Гончара. Виступ включав знайомство з Національною бібліотекою України для дітей та її ресурсами, які вчителі української мови й організатори дитячого читання можуть використати їх віддалено. Також представили 50 книжок, що надійшли у «Валізі», адже усі вони є у фонді нашої бібліотеки.

Це стажування стало важливою віхою для мого професійного розвитку, адже містило вивчення роботи бібліотеки, професійні зустрічі з бібліотекарями (адміністрація, бібліотечні послуги, організація заходів, IT-відділ) у Центральній бібліотеці м. Гамбурга, зустріч з директором бібліотеки Фрауке Унтідт, відвідування мережевої бібліотеки, де активно популяризують українську літературу; вивчення організації роботи з дітьми. Усі німецькі колеги неодноразово наголошували, що Гамбург – це вільне місто-держава ще з середніх віків, тому його мешканцям важливо мати усе своє: розробляти власні програми і проєкти, мати власний вибір, аби вони комфортно відчували себе у власній державі.

Тетяна КУЗІЛОВА

завідувач відділу науково-методичної роботи і бібліотечного маркетингу Національної бібліотеки України для дітей

ДІТЯМ СВІТУ — СОНЦЕ Й МИР!

Зкотре Національна бібліотека України для дітей ініціює проведення творчого конкурсу дитячого малюнку, але точно вперше, ще тільки плануючи його, ми ніби відчували, що саме вони, наші діти, потребуватимуть найбільшої підтримки і допомоги від дорослих.

Міжнародний конкурс дитячої листівки «Дітям світу — сонце й мир!» до Всесвітнього дня дитини — Міжнародного дня ООН, встановленого резолюцією 836 (IX) Генеральної Асамблеї ООН Днем світового братерства і взаєморозуміння дітей, а також підтримки діяльності, спрямованої на забезпечення благополуччя дітей в усьому світі, у зв'язку зі збройною агресією РФ перенесли та оголосили у Міжнародний день захисту дітей 1 червня. Наше прагнення відволікти дітей від бід війни виправдало усі сподівання, адже участь у регіональних турах взяли юні творці з усіх куточків України за виключенням тимчасово окупованих Херсонської та частково Запорізької областей, а також діти з Литовської, Чеської та Естонської республік, які разом підготували 3129 неймовірно відвертих листівок із закликами про мир не лише в Україні, а й в усьому світі. З якого б куточка України чи дружніх до України держав не були конкурсанти, їх об'єднує небайдужість до рідної землі, прагнення перемоги та миру. Віковий діапазон конкурсантів — від 4 до 18 років.

Чи складно було обирати переможців? Так, дуже, адже гідних художніх робіт було багато. Їх автори доклали чимало зусиль, аби здивувати, вразити, донести суспільству головні меседжі на тему безпеки, пов'язаної із воєнними діями. Критерії відбору найкращих малюнків незмінні — тематична спрямованість, свіжість ідеї, нестандартний підхід, художня майстерність, креативність і, що не менш важливо, ступінь самостійності автора у виконанні роботи. Саме тому до оцінки конкурсних робіт та визначення переможців долучилися представницьке і фахове журі, до складу якого увійшли: Алла Гордієнко, генеральний директор НБУ для дітей, заслужений працівник культури України, кандидат культурології; Костянтин Чернявський, голова Національної спілки художників України, заслужений художник України, кандидат мистецтвознавства; Анатолій Погорілий, художник, член Національної спілки художників України; Максим Малильо, художник-живописець, член Національної спілки художників України; Тетяна Ягодкіна, художник, член Національної спілки художників України; Ірина Шаганян, художник-аніматор. Опрацьовуючи кожну роботу, членів журі переповнювала гордість за небайдужість дітей до пізнання такого руйнівного масштабного суспільного явища, як війна. І хоч як важко було визначати найкращих, але представники Почесного журі впоралися з цією надскладною і відповідальною справою. Вони не лише визначили переможців, а й встановили додаткові відзнаки. Оголошували переможців у Національній бібліотеці України для дітей 20 листопада під час святкування Всесвітнього

дня дитини «Казкова переберія», де також презентували виставку кращих малюнків конкурсу. Знайомтеся – це кращі з кращих!

ГРАН-ПРІ Конкурсу:

у віковій категорії 1-4 класи:

Поліна Мальцева

(м. Павлоград Дніпропетровської обл.);

у віковій категорії 5-8 класи:

Поліна Дорошева

(с. Ларжанка Одеської обл.);

у віковій категорії 9-11 класи:

Олександр Перехрест

(смт Драбів Черкаської обл.);

ПЕРЕМОЖЦІ КОНКУРСУ:

у віковій категорії 1-4 класи:

I місце

Матвій Назарько

(смт Ков'яги Харківської обл.);

II місце

Медейна Крісніцкайте

(с. Шлієнава Литовської Республіки);

III місце

Екке Мансберг

(с. Маар'я-Магдалена Естонської Республіки).

у віковій категорії 5-8 класи:

I місце

Марія Щигорець (м. Черкаси);

II місце

Анастасія Савицька (м. Хмельницький);

III місце

Даниїл Андрейчик

(с. Баранинці Закарпатської обл.);

у віковій категорії 9-11 класи:

I місце

Вікторія Білик

(м. Тернопіль);

II місце

Аліна Косюк

(смт Ланчин Івано-Франківської обл.);

III місце

Софія Бірка

(смт Устинівка Кіровоградської обл.);

ВІДЗНАКА від НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ДЛЯ ДІТЕЙ:

у віковій категорії 1-4 класи:

Йоріс Печіокас

(м. Салочай Литовської Республіки);

у віковій категорії 5-8 класи:

Софія Уліганець

(смт Воловець Закарпатської обл.);

у віковій категорії 9-11 класи:

Анна Литвин

(м. Красноград Харківської обл.);

ВІДЗНАКИ ЖУРІ:

I. Номінація «КРЕАТИВНЕ МИСЛЕННЯ»

у віковій категорії 1-4 класи:

Самір Елфатхаль

(м. Київ);

Емілія Чухра

(м. Київ);

Іванна Шандра

(м. Львів);

Дмитро Якица

(м. Ужгород).

Каріна Усата

(с. Ставки Миколаївської обл.);

у віковій категорії 5-8 класи:

Лев Літвінов

(м. Київ);

Анастасія Тауріна

(м. Павлоград Дніпропетровської обл.);

Дар'я Целуйко

(м. Олександрія Кіровоградської обл.);

у віковій категорії 9-11 класи:

Марія Січко

(Барська міська ТГ Вінницької обл.).

II. Номінація «СПІВДРУЖНІСТЬ ДІТЕЙ»

Різанна Сійменсон

(с. Маар'я-Магдалена Естонської Республіки);

Оддвар Ск'єрдал

(с. Маар'я-Магдалена Естонської Республіки);

Антон Костінський

(м. Брно Чеської Республіки);

Юстінас Суткус

(с. Шлієнава Литовської Республіки);

Аквіле Готаутайте

(м. Шяуляй Литовської Республіки);

Габія Галскіте

(м. Шяуляй Литовської Республіки).

Ви усі неймовірно талановиті! Ваші роботи сповнені глибокого розуміння теми, турботою про мир в Україні і на всій планеті. Сподіваємося і віримо, що попри воєнні жахіття конкурсанти та їхні однолітки залишаються у безпеці. Прийде час і наша славна Україна обов'язково буде жити мирним та сповненим мріями життям. Щиро вітаємо переможців! Дякуємо кожному учаснику та їхнім наставникам за участь у конкурсі та чудові листівки, за щирі серця, віру в Україну і нашу Перемогу! Натхнення вам, добра, здійснення мрій і миру у нашій вільній та незалежній Україні!

Наталія ХЛЬОБАС

учений секретар
Національної бібліотеки України
для дітей

ТВОРЧІ КАНІКУЛИ — 2022

Знову грудень і на черзі підбиття підсумків уже шостого Всеукраїнського дитячого літературного конкурсу «Творчі канікули». Минулого року, оголошуючи переможців онлайн, ми сподівалися, що нарешті у 2022 році карантинно-ковідні обмеження завершаться і ми знову, як колись, влаштуємо велике свято для переможців – з урочистим нагородженням, презентаціями та різноманітними цікавинками для дітей з усієї України.

Але цей рік приніс ще складніші випробування. Кожен із нас змінився, оскільки війна торкнулася усіх. Сприймати реальність важко було навіть прагматичним та досвідченим дорослим, а що вже казати про дітей. Здавалося б – чи то до конкурсів? Але життя у найскладніші часи не позбавляє людину потреби у творчості. Навпаки, саме творчість може стати тією необхідною розрадою, що дозволить сподіванням на краще освітлювати життя. Тому «Творчі канікули» продовжуються, активність учасників тішить, а їхні роботи надихають. За умовами конкурсу роботи мають тематично відповідати одній із семи номінацій, і це надає широкий простір для дитячої творчості. Одну з номінацій ми змінили – «Так, я люблю Україну» актуалізувалася в «Моя Україна. З вірою в перемогу», аби нада-

ти можливість дітям «скинути» частину тягаря власних вражень від війни. Адже нові умови існування в режимі воєнного стану для кожного мають свої наслідки. І саме до цієї номінації потрапила найбільша кількість робіт – майже півсотні у II турі – яскравих, гострих, щемливих, світлих у дитячій щирості і вражаючих своїми дорослими поглядами, об'єднаних спільним знаменником – безмежною вірою у Перемогу. Але тема війни не обмежилася лише цією номінацією, а пройшла наскрізно через усі. Ми очима наших авторів бачимо світ, який змушує залишати затишні домівки, пристосовуватися до нових реалій чи то в іншому регіоні країни, чи то взагалі за її межами; молимося разом із ними за переможне повернення батьків та братів, які пішли боронити Україну, та разом із ними не стримуємо сльози, відчуваючи невимовну вдячність та біль за тих, кого вже назавжди забрала ця страшна війна. «Філософські» роздуми теж торкаються війни, думки про майбутню професію активізують потребу бути реалізованими в суспільстві, і навіть природа постає як живий оберіг для українців.

Наші діти дорослішають швидко. На їхнє дитинство припала доба очищення та трансформації світу. І ми щиро впевнені, що це саме те покоління переможців, які зуміють вберегти та примножити усе найкраще та справжнє, що зараз плакається на їхніх очах.

А зараз вітаємо найкращих учасників **Всеукраїнського літературного конкурсу «Творчі канікули — 2022» з перемогою:**

ГРАН-ПРІ

ТЕНДІТНА Поліна

15 років
Донецька область
Краматорський район
м. Лиман

Знайомтеся – це ми

ШЕВЧЕНКО Анастасія

11 років
Харківська обл.
м. Лозова

ХІЛІНІЧ Марія

14 років
Київська область
м. Біла Церква

Моя Україна. З вірою у Перемогу

КАСЯН ПОЛІНА

11 років
Черкаська область
м. Кам'янка

ЕСАУЛОВА Ніка

11 років
м. Київ

НОСОВА Діана

17 років
Кіровоградська область
Олександрійський район
смт Петрове

Природа – джерело натхнення та краси

ВЕРБИЦЬКА Софія
11 років
Волинська область
Ковельський район
Вишнівська ТГ
с. Хворостів

ГРИНЬКО Аліна
14 років
Чернівецька область
Дністровський район
Кельменецька ТГ
с. Комарів

ІЛЮК Валерія
16 РОКІВ
Рівненська область
м. Березне

І в кожному із нас уже живе філософ

МИХАЙЛЮКОВА Анастасія
13 років
Сумська область
м. Глухів

ФРАНЦУЗ Вікторія
16 років
Чернігівська область
м. Остер

Моя майбутня професія

ДИМОВ Денис
11 років
Одеська область
Ізмаїльський район
Саф'янівська ТГ
с. Багате

ЛЯШУК Марія
15 років
Волинська область
Ковельський район
Вишнівська ТГ
с. Штунь

Безмежний світ моєї уяви

ВОЛИНЕЦЬ Данило
12 років
Київська область
м. Біла Церква

ГАФЯК Олена
15 років
Полтавська область
м. Кременчук

Далі буде? Ні, далі – вже є!

АФІМ'ІНА Іяна
12 років
Дніпропетровська область
м. Кривий Ріг

Людмила БАЦАЙ

заступник генерального директора з комунікацій та зв'язків з громадськістю Національної бібліотеки України для дітей

РУШНИК ПЕРЕМОГИ, або ДОРОГА ДО ХРАМУ!

У День завоювання друзів та 9-місячного відліку від початку повномасштабної агресії росії проти України, 24 листопада, Національна бібліотека України для дітей урочисто подарувала Рушник Перемоги Міністерству оборони України на території Окремої президентської бригади імені гетьмана Богдана Хмельницького в Києві.

Рушник Перемоги – символ єднання і мрії про швидке переможне закінчення війни. Його вишили у рамках проекту «Вишиймо разом рушник Перемоги» в рекордно короткий час (усього за 22 дні) – з 21 вересня 2022 р. до 14 жовтня 2022 р. Спільними зусиллями його створили діти-читачі, батьки, відвідувачі бібліотеки, письменники, громадські діячі, бібліотекарі. Загалом до вишивання рушника долучилися понад 100 осіб.

Вручення рушника планувалося на 14 жовтня – День захисників та захисниць України, Свято Покрови Пресвятої Богородиці, День козацтва, але ворог масованими ракетними атаками зруйнував наші плани.

Звісно, всі були засмучені. Рушник затримався у бібліотечних стінах на 40 днів. Він ек-

спонувався на 2 поверсі у виставковій галереї, ним змогли помилуватися сотні дорослих і маленьких українців та представники іноземних держав, які відвідували бібліотеку у цей період. Жоден не залишився байдужим до цієї вишитої перлини, де з білого полотна всміхалися жовто-блакитні барвисті візерунки, величний державний герб України, достиглі колоски і напис «Слава Україні!».

Старт проекту «Вишиймо разом рушник Перемоги» у свято Різдва Пресвятої Богородиці ознаменувала молитва до Бога за Україну і Перемогу. Ця подія збіглася в часі з відкриттям унікальної виставки українських рушників із колекції народних майстринь Наталії Ребрик, Зої Ружин, генерального директора НБУ для дітей Алли Гордієнко і «хатньої ікони» заслуженого художника України Олександра Охупкіна. Ця дивовижна виставка, у просторі якої працювали наші вишивальниці рушника Перемоги, надихала та енергетично заряджала. А в кожен хрестик закладалася віра та надія, любов і турбота, щира молитва за кожного захисника рідної землі.

Хвилюючою та атмосферною видалася подія у Храмі святого Архистратига Михаїла – саме там ми вручили захисникам наш рушник – благословенний оберіг. На церемонії були присутні Олексій Сергієнко, заступник начальника відділу планування та організації гуманітарного забезпечення Департаменту гуманітарного забезпечення Міністерства оборони України; Оксана Ганкевич, головний спеціаліст відділу планування та організації гуманітарного забез-

печення Департаменту гуманітарного забезпечення Міністерства оборони України; військовослужбовці Окремої президентської бригади імені гетьмана Б. Хмельницького.

Олексій Сергієнко, виступаючи у храмі, не зміг стримати скупу чоловічу сльозу, настільки розчулила його ця унікальна вишивана робота. Дитячі творіння дуже піднімають бойовий дух воїнів на фронті. Олексій Олександрович наголосив на безцінному вкладі дітей у майбутню велику Перемогу, а потім підхопив на руки дев'ятирічну Марійку, рученята якої теж доклалися до вишивання рушника, а вірш про Україну з її уст розчули всі присутні.

Алла Гордієнко, генеральний директор Національної бібліотеки України для дітей, щиро подякувала військовим за захист і підтримку патріотичних дитячих ініціатив, розповіла про вишивання рушника у надскладних умовах (іноді в укритті при свічках і під вибухи), про надзвичайний дитячий енту-

зізм і палке бажання скінчити роботу в срок. «Заради дітей і майбутнього ми працюємо тут, у тилу, плакаємо українську ідентичність, творимо і зберігаємо духовність, традиції, україноцентричну позицію, у той час, як наші захисники героїчно воюють на фронтах», – зазначила Алла Іванівна. Разом із дітьми вона передала отцю Андрію, капелану, настоятелю храму рушник та десятки символічних оберегів, зроблених читачами в БібліоАрт-майстерні.

Вишитим патріотичним рушником обгорнули ікону Покрови Пресвятої Богородиці – покровительки українських воїнів. До неї щоденно моляться про заступництво і зміцнення наших доблесних воїнів, зцілення пораних, звільнення полонених та окупованих територій. Вона лікує наші душі від морального спустошення і зневіри. Ми єдині у прагненні єднатися, пишатися нашою історією, духовністю, плекати нашу українську ідентичність.

Щиро вдячні усім нашим друзям та партнерам за небайдужість, єдність і прагнення робити цей світ гуманнішим.

Разом – ми велика потужна сила і команда!

Разом ми непереможні, незламні, нездоланні!

Слава Україні! Слава і вдячність ЗСУ! Слава нашим героям!

Ольга ШЕМОТА

завідувач відділу соціокультурної діяльності
Національної бібліотеки України
для дітей

СКОВОРОДИНІВСЬКІ ВЕШТАНКИ І НЕ ТІЛЬКИ

Поет, філософ, мандрівник,
Григорій мудру вдачу мав!
А світ ловив тебе, ловив,
Та так і не спіймав...

У цього року світова спільнота відзначає 300-річчя славетного українського філософа і просвітника Григорія Сковороди, який так тікав від світу, що своїми поглядами випередив час на декілька століть. Йому впору бути нашим сучасником.

Григорій Савич – не тільки видатний український філософ, поет, перекладач і музикант, його творчість – значне явище української культури, важливий складник і чинник становлення і розвитку ідентичності українського народу. Цінність його вчення проростає саме сьогодні, коли наш народ боронить свою землю, культуру і мову, а також зі зброєю в руках захищає від російських загарбників свободу і європейські цінності. І не дивно, що московська ракета 6 травня 2022 року цілеспрямовано влучила у Національний літературно-меморіальний музей Г.С. Сковороди, що у Сковородинівці Харківської області, зруйнувавши те, що для нас цінне. Сковорода знову стає втіленням українського духу і волі. Він звучить інакше – і в Україні, і за її межами. Це – шанс по-новому говорити про українську філософію і нову філософську реальність, яку являє світові Україна. А філософія

за Сковородою – це вміння бути самим собою і з самим собою вести бесіду, бути рівним собі і шукати самого себе!

Проведення тематичних заходів до 300-річчя від дня народження просвітника Григорія Сковороди у непростий для України час є символом нескореності нашого народу, проявом рішучості у вихованні патріотизму прийдешніх поколінь. Так, Національна бібліотека України для дітей до ювілею Григорія Савича реалізувала наживо та віртуально багато проєктів і заходів: V Всеукраїнський конкурс «Лідер читання-2022», книжкова виставка-портрет «Той блажен, хто споживає праць своїх достойний плід», відеомандрівка музеями «Шляхами Сковороди», краєзнавчий диліжанс «Григорій Сковорода і Київ», літературний квест «Філософ-містик, аскет, педагог», квіз «Торбинка мудрості», брейн-ринг «Більше думай і тоді вирішуй», бенефіс книги «Григорій Сковорода – дітям», зустріч «Байки Григорія Сковороди в малюнках-загадках» з ілюстратором книги «Григорій Сковорода – дітям» Анною Сезон, ескізи мистецького життя «Григорій Сковорода – музикант», відкритий мікрофон «Друже мій, не зневажай байок», літературно-музична феєрія «Той блажен, хто споживає праць своїх достойний плід», медіапроєкт «Твори і творці» – «Світ ловив мене, але не впіймав. Григорій Сковорода» <https://youtu.be/lqZUFHqNmbU> та багато інших.

Виокремлюється із цього переліку заходів програма осінніх читань «Сковородинівські вештанки», яка тривала лише п'ять днів шкільних канікул, але дала змогу батькам і дітям зануритися у світ Григорія Сковороди, долучитися до його творчості, дізнатися більше про його життя та вплив його особистості на Україну і світ. Програму побудовано у вільному форматі квестів-вештанок, які надавали можливість читачам у будь-який час стати учасником заходів, скануючи QR-коди із завданням, переходити від однієї локації до наступної; розгадувати ребуси, кросворди, вікторини, переглядаючи книги про Григорія Савича, вишукувати відповіді на запитанням сковородинівської анкети. І у форматі гри, ненав'язливо, але драйвово пройти три рівні вештанок, отримати печатки у своїх посвідках учасників та виграти в гранд-лотереї у подарунок патріотичний сувенір, книгу або ж літературний кросворд. Було передбачено також онлайн-опцію вештанок для віддалених читачів, які щодня отримували завдання на сторінці бібліотеки у соціальних медіа. Найсмачнішим елементом нашої осінньої програми став власне сам Григорій Савич Сковорода, роль якого зіграв бібліотекар. Читачі вподобали та оцінили можливість поспілкуватися із філософом, навіть і в такому обличчі, а головне – отримати від нього мудру настанову чи афоризм, які він роздавав дітям і дорослим із своєї торбини.

А за місяць до вікопомної дати – 03 листопада – у нашій книгозбірні відбувся масштабний захід «Бібліосковородіада «Сковородинівські вештанки». Він зібрав та об'єднав поціновувачів і популяризаторів спадщини великого українця. Серед них: **Микола Томенко** – засновник Благодійної організації «Фонд Миколи Томенка

«Рідна країна»; **Олесь Доній** – голова Мистецького об'єднання «Остання Барикада», голова Центру досліджень політичних цінностей; **Борис Войцехівський** – культуролог, член Національного спілоку краєзнавців і журналістів України, почесний громадянин смт Чорнухи, почесний громадянин м. Переяслава, багаторічний помічник та соратник М. І. Сікорського; **Костянтин Чернявський** – голова НСХУ, заслужений художник України, кандидат мистецтвознавства; **Генрі Ягодкін** – заслужений художник України, лауреат Міжнародної літературної премії ім. Григорія Сковороди «Сад божественних пісень», професор кафедри живопису Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури; **Тетяна Ягодкіна** – художник, член Національної спілки художників України, координатор виставки; **Ганна Носенко** – художник-пастеліст, член НСХУ; **Наталія Мицай** – директор Національного літературно-меморіального музею Г.С. Сковороди (онлайн); **Олександр Василенко** – голова Чорнухинської територіальної громади (Полтавська область) (онлайн); **Віталій Коцур** – ректор Університету Григорія Сковороди в Переяславі; **Валентина Губенко** – заступник міського голови Переяслава (2010 – 2020), відповідальний секретар приймальної комісії Університету Григорія Сковороди в Переяславі; **Ольга Шкира** – директор бібліотеки Університету Григорія Сковороди в Переяславі; **Кетевані Маркарова** – провідний науковий співробітник Музею-майстерні І.П. Кавалерідзе; **Таміла Новодворська** – завідувач відділу декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва Центру позашкільної роботи Святошинського району м. Києва тощо.

«Сковородинівський день» у бібліотеці стартував з презентації книжкової виставки твор-

чого доробку Г. Сковороди з фондів НБУ для дітей, відкриття мистецької виставки «Основи» заслуженого художника України, лауреата Міжнародної літературної премії ім. Григорія Сковороди «Сад божественних пісень», професора кафедри живопису Національної академії образотворчого мистецтва та архітектури Генрі Ягодкіна та дитячих малюнків вихованців творчих об'єднань відділу декоративно-прикладного і образотворчого мистецтва Центру позашкільної роботи Святошинського району міста Києва «Байки Григорія Сковороди».

Понад 20 проникливих полотен Генрі Ягодкіна сповнені роздумів про природу людського щастя і сенс життя, про загальнолюдські цінності землі наших пращурів, втілені в образі Сковороди. Генрі Миколайович – справжній літописець у живописі. Його цикл, присвячений великому митцю, налічує 104 полотна і є неоціненним внеском у національну живописну скарбницю.

На урочистій церемонії відкриття було дуже людно: у фое другого поверху зібралось багато дітей і дорослих. Вихованці читацького об'єднання Театру-студії «БіБаБо» читали твори Сковороди, віддана читачка бібліотеки 8-річна Мирослава грала на скрипці, наслідуючи мислителя, а соліст Київської опери Роман Лещов акапельно (до мурашок) виконав твір «Ангели, знизайтесь» зі збірки «Сад божественних пісень».

Продовженням заходу стала дискусія про феномен Г. Сковороди відомих в Україні людей – послідовників і популяризаторів безсмертної спадщини великого сина українського народу, презентація програми осінніх читань «Сковородинівські вештанки», відеозамальовка грандіозної роботи НБУ для дітей зі збереження та промоції творчої спадщини Григорія Савича, жваве спілкування і обговорення.

В онлайн-режимі до заходу приєдналися обласні бібліотеки України для дітей, голова Чорнухинської ТГ (Полтавська область) та директор Національного літературно-меморіального музею Г. Сковороди (Сковородинівка, Харківська область), вчителі загальноосвітніх закладів осві-

ти Шевченківського району м. Києва, організатори дитячого читання...

Із захопленням і цікавістю всі присутні у фізичному просторі книгозбірні та віртуальні учасники прослухали виступи Алли Гордjenко, Бориса Войцехівського, Олеся Донія, Миколи Томенка, Костянтина Чернявського, Генрі Ягодкіна, Віталія Коцура, Ганни Носенко, Кетевані Маркарової, Ольги Шкири... Був з нами всюди і наш бібліотечний Сковорода, щедро ділився з присутніми своїми мудрими афоризмами. Змістовно-насиченим видалось спілкування. Навіть відключення від електромережі не змогло завадити у колі живої розмови нашому єднанню і просвітницьким намірам.

Наші гості і партнери привезли в дарунок бібліотеці безцінні книжкові видання, мудру університетську переяславську сову, Ольга Шкира продекламувала власний вірш про Україну – вільну, незламну, нескорену і переможну!

Цей захід став спробою неосократівського діалогу, який об'єднав дітей і дорослих навколо особистості Григорія Савича, а також вираженням протесту проти спроб привласнення спадщини великого філософа ідеологами «руського мира». Залишатися ясними душею, мати чисті і чесні наміри, бути вільним – ось головне послання Григорія Савича до нас сучасних. Тим і прекрасний Григорій Сковорода, секрет мудрості якого ми розгадуємо вже 300 років.

Ми зберігаємо і популяризуємо творчий спадок унікального мислителя. Сковорода витримав випробування часом і духом, він крокує по землі, всесвітньо знаний, веде діалог із сучасністю, відкриває нам свої сенси і цінності, важливі під час російсько-української війни і для відновлення після неї.

Лілія ЯНКОВСЬКА

завідувач відділу масової роботи та естетичного виховання Миколаївської обласної бібліотеки для дітей ім. В.О. Лягіна

КНИЖКОВА ВИСТАВКА як ПОДІЯ

Кожна бібліотека прагне до максимального розкриття змісту своїх ресурсів для користувачів. Дієвим засобом впливу на формування читацької уваги є книжкова виставка. Це своєрідна візитна картка кожної бібліотеки, за якою оцінюють якість фонду і стиль її роботи. Сьогодні це настільки обов'язкова форма популяризації літератури, що книжкові виставки сприймаються просто як частина бібліотечного інтер'єру.

Організуючи книжкові виставки, бібліотека реалізує наступні завдання: розкриває та популяризує свій фонд; інформує про подію та знайомить з чимось новим; викликає інтерес читачів до літератури різної тематики; формує позитивний імідж бібліотеки.

Розробка та оформлення книжкової виставки – це мистецтво, результат творчої роботи бібліотекаря, і універсальних рецептів для цього не існує. Але є певний порядок розробки та оформлення книжкової виставки, що складається з наступних етапів:

1. Вибір теми.
2. Визначення цільового і читацького призначення.

3. Виявлення і відбір документів.

4. Підбір допоміжних матеріалів. Характерною особливістю сучасного дизайну книжкових виставок є використання «небібліотечних» матеріалів. Це можуть бути портрети, ілюстрації, репродукції картин, фотографії, драпірування, вишиті рушники, природний матеріал і вироби з нього, малюнки і саморобки читачів, предмети і речі, що допомагають створити образ людини чи епохи (віяло, бінокль, свічки, повітряна кулька, іграшки) тощо.

5. Структура книжкової виставки. Конкретної цифри кількості книг на виставці немає і бути не може. Вона залежить від багатьох факторів: обсягу фонду, типу виставки, місця розташування, розміру виставкового стелажу тощо. Варто пам'ятати, що на виставці не повинно експонуватися абсолютно все, що є у бібліотеці з цієї тематики. Також читач має розуміти, що це не музейна експозиція, і книги на виставці можна переглядати, брати у руки, читати.

6. Оформлення виставок – один з цікавих напрямів бібліотечного дизайну.

Назва виставки має бути інформаційною (передавати суть), лаконічною (складатися всього з 3-5 слів) і «нешаблонною» (у вигляді папірусного сувою, іграшки, повітряної кульки, квітки, рушника, книги та ін.). Головне завдання назви – приваблювати читачів, привертати їхню увагу до виставки.

Шрифт для заголовка і розділів має відповідати змісту виставки. Якщо виставка про-

понує матеріал про середньовіччя, то можна для її оформлення обрати готичний шрифт. На виставці про війну буде доречним строгий рубаний шрифт, а на виставках, присвячених поезії – легкий вензельний. Сьогодні впоратися з цією задачею легше, адже у розпорядженні бібліотекарів – арсенал комп'ютерних технологій.

Книжкову виставку необхідно візуально виділити серед багатьох полиць із книгами, зосередити на ній увагу відвідувача. Виставки можуть розташовуватися в найнесподіваніших місцях: у вестибюлі, вітринах, вікнах, на столах.

7. Реклама книжкової виставки. Бібліотекар розповідає про виставку читачам, які прийшли до бібліотеки. Проводить короткий інформаційний огляд чи рекомендаційний огляд книг, представлених на виставці.

Такі соціальні мережі, як Фейсбук, Пінтерест, Інстаграм також є основними засобами реклами виставок. Отож рекламуємо, збираємо «вподобайки», активно реагуємо на коментарі і закликаємо до ознайомлення з виставкою безпосередньо в бібліотеці.

8. Ефективність бібліотечної виставки.

Насамперед – це облік. Для цього в «Щоденнику роботи бібліотеки» заповнюємо Частину III в повному обсязі. Відповідну позначку має зробити бібліотекар у формулярі читача, який взяв книгу з виставки.

КНИЖКОВІ ВИСТАВКИ ВІД А ДО Я

Існує багато різновидів виставок. Виставка – свято, досє, гра, мандрівка, антологія, дайджест, панорама, репортаж, калейдоскоп, рейтинг тощо.

Пропоную вашій увазі деякі види виставок, презентованих у Миколаївській обласній бібліотеці для дітей ім. В.О. Лягіна.

ВИСТАВКА ОДНОГО ЖУРНАЛУ – її мета – зацікавити читачів певним журналом, розкрити його зміст «крупним планом», спонукати до читання. Це може бути новий журнал або незаслужено забутий читачами. Ми рекламували журнал «Джміль». Заголовком виставки стала назва журналу, написана тим же шрифтом і кольором, що і на обкладинці. Розділи книжкової виставки відповідають рубрикам журналу.

ВИСТАВКА ОДНІЄЇ КНИГИ. Найчастіше це реклама книги-ювіляра поточного року. На виставці можна розмістити книги різних років видання, доречно розмістити допоміжний матеріал у вигляді гри (вікторина чи кросворд), CD – диск з екранізацією твору та ін.

ВИСТАВКА ОДНОГО ЖАНРУ (однієї серії). За допомогою даної виставки можна не тільки задовільнити читацькі потреби, але й допомогти дізнатися про нові книги, що вийшли в певній серії чи за жанровою специфікою. Наприклад, у книжковій виставці «Епоха Гарі Поттера», разом із книжками експонуються CD-диски з фільмами про пригоди головного героя та речі, що ідентифікують відомих персонажів серії.

ВИСТАВКА-ВІКТОРИНА (кросворд). Метою такої виставки є привернення уваги читачів до певної теми. Її особливість полягає у тому, що бібліотекар складає питання, відповіді на які можна знайти у книгах, представлених на виставці.

ВИСТАВКА-ПОДРОЖ (мандрівка) буде-ється у формі екскурсу рідним краєм, рідною країною чи зарубіжною країною.

ВИСТАВКА-ЗАПИТАННЯ. Діти завжди мають безліч запитань: «Коли з'явилися перші пірати?», «Хто створив автомобіль?», «Де був зведений перший хмарочос?» та ін. Для відповіді на ці та безліч інших запитань і створюються виставки-запитання під назвами «Калейдоскоп для допитливих», «Що? Де? Коли? Як?».

ВИСТАВКА-ФОЛЬК. Такі виставки – це завжди окраса будь-якої бібліотеки, адже ми, українці, багаті на народні традиції. Такі виставки можна щедро прикрашати допоміжними матеріалами, використовуючи багато вишивки, домроткані речі тощо.

ВИСТАВКА-МУДРІСТЬ Виставка, на якій представлено цитати та вислови письменників, головних героїв творів, а також різні філософські запитання про життя. У Миколаївській ОБД ім. В.О. Лягіна було презентовано виставку «Змінитись на краще – ніколи не пізно». Діти залюбки відповідали на цитати та пропонувані запитання, залишаючи свої міркування у «Скриньці думок». Запитання були легкими, нахшталт гадаєш, у людей більше недоліків чи переваг?».

ВИСТАВКА-ПОРАДА – це рекомендації читачам нахшталт: «Як бути здоровим», «Як навчитися швидко читати», «Як підтягнути знання з англійської мови».

Так, наприклад, у нашій бібліотеці було презентовано кілька рекомендаційних виставок, серед яких: «Олівцеві забавки» для тих, хто хоче навчитися малювати олівцями; виставка порад для роботи у техніці квілінг, з прикладами готових виробів; а також виставка «Карантинні викрутаси» з двома розділами «Повторюйте за нами» і «Зробіть ще більше» – з порадами як не сумувати під час локдауну і та можливістю скористатися майстер-класами, які ми підготували, відзняли і розмістили на YouTube-каналі бібліотеки.

ВИСТАВКА-ХОБІ буде цікава для тих, хто вже має хобі, хоче відточити свою майстерність, а також для тих, хто лише думає. Поруч із рекомендованими книгами експонуються саморобки, виготовлені за порадами, схемами чи викрійками з цих книг. Найчастіше в бібліотеках розробляють виставки-презентації захоплень читачів. Ми ж вирішили представити вироби, що створили наші талановиті співробітники і родзинкою нашої виставки став розділ «Творіння рук, серця і душі», експонати якої ледь помістилися на двох стелажах.

ВИСТАВКА-ІНСТАЛЯЦІЯ – виставка, яка представляє собою просторову композицію, створену з різноманітних елементів – побутових предметів, промислових виробів та матеріалів, природних об'єктів, фрагментів текстової та візуальної інформації. Так, для того щоб

привернути увагу користувачів до виставки «У просторі застиглого мистецтва», що присвячена натюрморту, ми зробили 3D-натюрморт, і всі охочі мали змогу за своїм смаком розміщувати представлені предмети, уявляючи себе художником. Ну а фантастична виставка «Бабця Йожка та її друзі» була збагачена різними допоміжними матеріалами: це і будиночок на курячих лапках, і ступа, і мітла та багато ін, що викликало неабияку популярність серед читачів бібліотеки.

ВИСТАВКА-ВЕРНІСАЖ (галерея, демонстрація, експозиція). Це синтез бібліотечної та музейної виставки і передбачає демонстрацію картин або репродукцій. Виставки-вернісажі можуть бути абсолютно різні за формою. Так наша виставка «Чарівний світ пензля» знайомить читача з творчістю знаних художників, а виставка «Баба Яга – казкова жінка» є вернісажем дитячих робіт за розділами «Так малюють художники» і «Так малюємо ми».

ВИСТАВКА-ЗНАЙОМСТВО (портрет). Мета – привернути увагу до якоїсь особистості, персони. Така виставка може бути присвячена художнику, письменнику, поету, композитору, вченому, історичній особі, знаному земляку. Традиційно на виставці присутні три розділи: перший – розповідає про життя особистості; другий – присвячений її діяльності; третій – представляє доробок цієї людини.

ВИСТАВКА-МУЗЕЙ – акцент виставки робиться на предметний план. Така виставка приверне увагу і дітей, і дорослих. Наша виставка «Мінімузей цікавих речей» вдало доповнила однойменний захід, який був присвячений дитячим іграшкам.

Синтезом традиційного (книжкового) і новітнього (електронного) способів представлення інформації є віртуальні книжкові виставки. Основні етапи підготовки віртуальних виставок такі ж, як і для традиційних виставок. Електронні версії виставок, що створили наші бібліотекарі, розміщені на сайті бібліотеки у рубриці «Електронні ресурси». Такі виставки ми створюємо на безкоштовних платформах для створення віртуальних виставок Wix.com, Genially.

Тож кожна книжкова виставка – це результат вашої творчості. Фантазуйте, творіть, експериментуйте!

Іванна ГОЛУБ

бібліотекар I категорії
КЗ «Рівненська обласна бібліотека
для дітей» Рівненської обласної
ради, психолог, письменниця

АРТТЕРАПІЯ — КЛЮЧ ДО ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Арттерапія кардинально відрізняється від звичайної дитячої творчості та уроків образотворчого мистецтва в школі, розвивальних студій та занять з раннього розвитку дитини, хоча використовує у своєму арсеналі багато подібних технік та методик. Звичайно, кожне творче заняття корисне для розвитку малюка, а під час воєнного стану важливість творчості у житті дітей розуміють усі. Співпраця фахових психологів та дитячих бібліотек як центрів розвитку дітей у територіальних громадах дозволяє надавати фахову психологічну допомогу населенню, насамперед дітям, оскільки вони є найвразливішою категорією, яка потребує найпильнішої уваги. Таке партнерство у воєнний час допомагає зберегти здоров'я нації.

Волонтерський проєкт психологічної підтримки українців «Арт-обійМи» ініційований та реалізується Рівненською обласною бібліотекою для дітей з початку воєнного стану в Україні. Заняття у межах проєкту розпочалися 17 березня 2022 року. До перших двох груп слухачів увійшли працівники бібліотеки, які в умовах війни відчували потребу в оволодінні техніками зняття напруги та вмінням працювати з людьми у стресовому стані.

Проєкт передбачав щотижневі арттерапевтичні зустрічі з дітьми та дорослими, мінілекції з елементами тренінгу та літературні читання – заняття з артбібліотерапії. Водночас пропонувалися заняття за Програмою «Діти і війна. Техніки зцілення», які передбачають сім занять у закритій групі для дітей з двома психологами-тренерами – Іванною Голуб та Оленою Лагойко. З кінця березня проєкт почав набирати популярність та поширився у бібліотеках міста та області. До проєкту долучилися Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека, ряд локацій Рівненської міської бібліотечної системи, обласна бібліотека для молоді, Здолбунівська публічна бібліотека, Костопільська бібліотека для дітей та юнацтва, разові заняття відбулися у багатьох інших просторах.

Проєкт взялися реалізовувати близько двадцяти кваліфікованих психологів Рівненщини, волонтери – студенти-психологи та бібліотекарі. Так, до «АртобійМів» долучилися відомі та шановані психологи Рівненщини: Олена Ставицька, Оксана Косарева, Світлана Чегрей, Тетяна Но-

вак, Діана Савенко, Олена Лагойко, Олександра Скороход та інші.

У затишній бібліотечній атмосфері відбувалися активності у різних форматах – арттерапевтичні заняття для дітей, формат сімейної арттерапії – мама та дитина, заняття для дорослих учасників. Під час реалізації проекту було укладено Меморандум про співпрацю Рівненської обласної бібліотеки для дітей та Рівненського центру соціально-психологічної допомоги.

Арттерапія – це терапія мистецтвом. Це унікальний, досить м'який та екологічний метод психотерапії та психокорекції, який практично не має протипоказань і дає змогу за допомогою творчості пережити негативні стани, які турбують людину – страхи, тривожність, внутрішні конфлікти. Така терапія підходить не лише дітям, підліткам, а й дорослим усіх вікових категорій та людям з проблемами здоров'я.

Арттерапія – це не про малювання чи навчання творчості. На уроці малювання важливий результат та майстерність, розвиток вмінь та навичок, дитина виконує завдання, яке дає вчитель. На заняттях з арттерапії кваліфіковані психологи з досвідом роботи пропонують учаснику вибір та використовують безліч різноманітних технік та методик, всі види творчої діяльності, які допомагають проявити та висловити свої емоції. Робота психолога під час занять малопомітна, однак надважлива. Адже арттерапія – це і про процес роботи, і про результат – продукт творчості дорослого чи дитини. Для якісної роботи психолога важливо відмічати усі тонкощі і особливості створення артпродукту та поведінки дитини із результатом своєї творчості – усе має значення. Часто психолог не розпитує дітей, що з ними відбувається чи що вони відчувають, однак він

непомітно для стороннього ока створює умови, в яких людина чи дитина має можливість обрати творчий інструмент, що реально працює для самоцілення та проводить корекцію, ідучи за процесами учасника групи чи індивідуальної консультації. З допомогою творчості в легкій ігровій формі дитина проявляє те, що її турбує, через тип фарби чи матеріали, кольори та форми, сюжет та поведінку з власним артпродуктом тощо.

Робота дитини не оцінюється, психолог та учасники фокусуються не на результаті, а саме на процесі творчості. В арттерапії не буває правильного чи неправильного результату, учасники можуть працювати так, як забажають, і якщо їм раптом щось не сподобалося у результаті чи в процесі творчості – вони завжди можуть відкласти попередню роботу та почати все спочатку.

Бібліотечні працівники зауважили, що арттерапія набагато ефективніша у роботі з дітьми, аніж бесіда, адже діти проявляють себе через творчість і гру, і саме тому самостійно знаходять внутрішні ресурси, аби впоратися із проблемою, яка їх турбує. З дорослими набагато легше проговорити якісь проблеми і моменти, а з дітьми та підлітками все інакше. Для арттерапевтичних занять потрібний комфортний простір (бібліотека якраз чудово підходить) та хоча б мінімум матеріалів. Чим більше занять відвідує дитина, тим триваліший ефект. Але навіть після одного-двох занять у читальній залі книгозбірні батьки відзначали, що діти стали спокійніші, організованіші, менш тривожні, почали краще спати. А ще надважливо, що діти почали більше цікавитися книгами, бо оформлені креативні книжкові виставки та інсталяції із сучасними книжковими виданнями неабияк сприяли цьому.

На заняттях у межах проекту діти із задоволенням виконували запропоновані психологами

арттерапевтичні техніки та методики: малювали восковою пастеллю, фломастерами, сухою пастеллю, гуашевими фарбами та аквареллю, створювали дитячі тематичні поробки з пластиліну та пластичних мас, солоного тіста, працювали з дитячими колажами та аплікаціями, грали в психологічні ігри, робили руханки, танцювали, складалі власні історії та грали з кінестетичним та кольоровим піском. Старшим діткам сподобалося робити іграшки з синелі та звичайнісіньких ниток, а малюки залюбки створювали арттерапевтичні іграшки, наприклад, віялові ляльки, горищну ляльку, театральні маски, та працювали з метафоричними казковими картками.

Приємно, що діти навчилися висловлювати та контролювати свої емоції за допомогою гри, працювали з їх картою. Вони робили спробу позбуватися негативних настроїв, а також малювали свої страхи та позитивні емоції, зокрема щастя.

У межах проєкту психологи та бібліотекарі активно працювали над психологічною та емоційною підтримкою дітей. Наприклад, усі разом малювали великодні кошики, створювали «руки підтримки», великодніх курчат, равликів, які носять свої будиночки з собою. Водночас намагалися активізувати внутрішній ресурс дитини, використовуючи такі методики, як «Ковдра радісних спогадів» та «Я і мої подушки безпеки».

Варто зазначити, що групі заняття з арттерапії для дітей та підлітків у відкритому просторі бібліотеки мають свої особливості. Групи дітей повинні бути невеличкі (до восьми учасників) і бажано однієї вікової категорії. Якщо збирається більше учасників, їх необхідно розділяти, щоб з ними працювали декілька спеціалістів. У таких групових процесах дуже важливими є ритуали початку та завершення заняття. Психологам доводиться майстерно комунікувати на невербальному та

символічному рівні з дітьми та підлітками, і саме це допомагає не нашкодити, а знайти індивідуальні дієві алгоритми допомоги. Дитина інтуїтивно обирає той інструмент допомоги, який їй підходить. Психолог із досвідом розуміє важливість довірятися несвідомому дитини та прислухатися, спостерігати за особливостями кожного учасника і спілкуванням між учасниками групи в цілому. Це м'яко, ненав'язливо допомагає кожній дитині знайти власні ресурси для вирішення її проблеми.

Надзвичайно важливою є основна частина заняття. Є певні правила, яких обов'язково мають дотримуватися всі учасники. Головне з них – не заважати один одному та не втручатися в творчість іншого. Бібліотекар створює комфортну атмосферу, забезпечує тишу, щоб не відволікатися від процесу, а психолог допомагає учасникам максимально розслабитися та зануритися у творчість. Саме за таких умов діти можуть максимально проявляти свій креатив і самозцілюватися через власні творчі ресурси.

Під час арттерапевтичних занять учасникам надається можливість прожити історію, яку вони самостійно творять. Психолог перебуває поряд, спостерігає та підтримує їх на цьому шляху. Простота методик та технік арттерапії іноді справляє хибне враження, що вести заняття досить легко. Однак це зовсім не так, і така робота потребує певної кваліфікації, майстерності та досвіду як психологів, так і бібліотечних працівників.

Втілення проєкту «АртобійМи» ще раз засвідчило ефективність співпраці дитячих бібліотек із фаховими психологами. Адже бібліотека – це соціальна інституція громади, яка створює умови вільного доступу для усіх та використовує свої інформаційні, матеріальні, інтелектуальні ресурси для забезпечення інтересів мешканців громади.

Людмила СЕМЕНКО

завідувач міської спеціалізованої бібліотеки-філії для дітей Хотинської міської ради Чернівецької області

РОСТИМО ПАТРІОТІВ: КРАЄЗНАВЧА РОБОТА СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ МІСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ-ФІЛІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ ХОТИНСЬКОЇ ТГ

Хотин – старовинне місто, овіяне славою козаків, оспіване у піснях і легендах «Ой, Хотиніграді, давній на всю землю вельми славний». І дійсно, з давніх-давен через наше місто проходили магістральні шляхи історії. 400 років тому під стінами фортеці вирішувалася доля Європи.

Тому про Хотин та його славу історію написано так багато книг. Краєзнавчий фонд публічної та дитячої бібліотеки становить більше 10 тисяч примірників документів. Це близько 11 % від загального фонду бібліотеки. І це тільки краєзнавчий фонд, а про Хотин згадується майже в усій історичній літературі як науково-пізнавальної, так і художньої, де описані події, пов'язані з героїчними сторінками українського козацтва. Тому на всіх краєзнавчих заходах ми використовуємо джерела української та світової історії.

Багато письменників, істориків, краєзнавців писали та видавали свої книги спільно з бібліотекою, а потім презентували їх нашим читачам. Це відомі в краї історики Сергій Комарницький, Олександр Масан, Яків Гайсенюк, Любомир Михайлина, Олена Кожелянко, Віктор Юсов. Надзвичайно багата літературна спадщина Хотин-

щини: Валентина Пешехонова, Оксана Довгань, Катерина Рябой, Василь Тітов, Сергій Парашук, Іван Бурмей, Андрій Чайковський, Степан Снігур, Тетяна Швець.

Можна годинами розповідати про гостей нашого міста – відомих людей України: письменників, художників, митців. Звісно, усіх приваблює фортеця, але наші туристи – бажані гості бібліотеки. Саме тому бібліотека розробила туристичний маршрут «Наш край прадавній і сучасний». Починається він з бібліотеки, де ми знайомимо гостей з історією краю, далі – колишній Будинок культури, збудований Александром Гиждеу, потім – через село Керстенці до музею Гиждеу.

До речі, сім'я Гиждеу — це всесвітньо відомі письменники, фольклористи, етнографи, науковці. Вони створили першу на Хотинщині бібліотеку, яка 125 років тому була передана до Хотина. Так була заснована наша Хотинська бібліотека. Також наш маршрут пролягає через село Ярівку на батьківщину всесвітньо відомого воєначальника, командира і полководця Петра Болбачана. Він був вірним сином України, зумів зі своїм військом звільнити Крим. Його приклад переконує у незламності української армії.

З перших днів війни Хотинська громада прихистила близько 2,5 тисяч тимчасово переселених осіб. Звичайно, бібліотека стала для них другим домом. Наші працівники разом з агенцією

розвитку міста проводять гостей туристичним маршрутом Хотина, куди внесли ще архітектурну спадщину міста. Приємно, що наші вимушені гості стали активними читачами, а книги історичної тематики нині особливо актуальні. Українці вкотре довели всьому світу, що дух козаків живе у нащадках.

Ми пишаємося нашими героями-хотинчанами, які з перших днів стали на захист батьківщини. Вони – наші патріоти, нове покоління, яке народилося в незалежній Україні, наші найкращі читачі, і ми сподіваємося, що в їхньому становленні є і часточка нашої праці. Ми молимося за них, серця рвуться від болю, а вони нам пишуть «І наступні покоління знатимуть, що це був найкращий час, коли ми кинули виклик тиранії та варварству! Вистоїмо! За честь, за кров і за столітнє гноблення нашого народу. Мусимо вистояти! Особливо пишаємося колишніми учасниками патріотичного клубу «Нащадки Сагайдачного», створеного у 2014 році. Великий зал бібліотеки ми перетворили на краєзнавчу світлицю з бесарабськими скорцями, вишитими рушниками, старовинними предметами вжитку. Засідання клубу планували разом, заходи перетворювали на справжнє театралізоване дійство. Актив клубу з кожним роком змінювався, але дух козаків панує і донині. Цікаво, що учні клубу перші запропонували провести народні вечорниці для

читачів молодшого відділу. Малюки загорілися і забажали стати учасниками клубу. Так утворилася молодша група Нащадків Сагайдачного «Хотинські козачата». Любов до рідного краю, його минулого, до народних звичаїв закладається у ранньому дитинстві. Ми намагаємося для наймолодших проводити заходи в ігровій формі з цікавими мандрівками, малюнками на асфальті, конкурсами, вікторинами, розважальними козацькими забавами: «Нумо, козачата», «Пізнай свій край з бібліотекою», «Миле сердечку рідне містечко», «Джерела знань про рідний край», «Про Хотинський рідний край ти у книги запитай» тощо.

Наші клубники відвідали міського голову і внесли багато пропозицій щодо розвитку рідного міста. Виявилось, що з усіх міст України тільки в Хотині немає пам'ятника Т.Г. Шевченку. Після багатьох безрезультатних спроб було зареєстровано громадську організацію за адресою дитячої бібліотеки «Слово Кобзаря», відкрито банківські рахунки. Наші краєзнавці завітали в усі установи міста і залучили керівників до Шевченківських читань. А місцевий підприємець Олексій Сторожинецький заохочує активних читачів призами, подарунками і навіть поїздками на перегляд історичних фільмів до Кам'янець-Подільського.

Для старшокласників у нас працює мала ака-

демія краєзнавства, доступні рідкісні архівні документи, цінні книги, краєзнавчий каталог та картотека статей. Вихованці клубу пишуть наукові праці, а наша Віка Попович брала участь у науковій обласній конференції пам'яті П. Болбачана.

Спільно з клубом «Нащадки Сагайдачного» ми проводимо краєзнавчі екскурсії в минуле, конкурси знавців рідного міста, мандрівки старожитнім Хотиним, турніри краєзнавців, брейн-ринги: «Ми козацького роду нащадки», «Історія однієї вулиці», «Хотинщина крізь призму віків», «Тут кожний крок — історія свята», «Від витоків до сьогодні», «Про своє місто з любов'ю», «Квітне талантами Хотинщина моя», «Літературне сузір'я Хотина», «Поетичні краєвиди краю». А ще яскраві фольклорні народознавчі ігри: «На білих крилах рушника», «За звичаєм давнім вінок буковинський спітаєм», «А над світом Буковинська вишивка цвіте», «Різдвяні (великодні, Андріївські) вечорниці в краєзнавчій світлиці».

Особливо активізувався народознавчий напрямок діяльності нашої бібліотеки, коли з'явився новий працівник – солістка балету Заслуженого Академічного Буковинського ансамблю пісні і танцю Таня Марко. Вони з чоловіком Юрієм Михайловичем – завзяті збирачі бессарабського фольклору. Колекція вишиванок є окрасою всіх бібліотечних краєзнавчих заходів. Саме у вишиванці захована вся мудрість нашого народу, це код нації, який неможливо стерти віками, тож ми проводимо знайомства з символікою буковинської вишиванки для діток від найменшого віку. Це надзвичайно цікаве дослідження, адже кожен візерунок таїть у собі сакральний зміст.

Останні археологічні розкопки на території ДІАЗ Хотинської фортеці виявили залишки Трипільської культури, датовані приблизно четвертим тисячоліттям до н.е. Яке було наше здивування, коли ми порівняли елементи орнаменту Трипільського глечика з візерунком сучасного рушника: той же знак нескінченності через шість тисячоліть. Ось воно, наше коріння, яке тягнеться з минулих тисячоліть, і свідчення того, що ми

живемо на своїй – Богом даній землі. І це неможливо вкрасти жодному ворогу, бо передається від покоління до покоління як найдорожча цінність. Ми вже використовували з нашими гостями ці орнаменти у розписі писанок, разом знаходили у захованих рунах майже всю абетку і навіть переглядали фільм «Спадок нації», який презентували в бібліотеці. Незабутньою залишиться зустріч з очільником Буковинського центру культури і мистецтв України Миколою Шкрібляком. Впевнені, що ці події запам'ятаються на все життя, і з Хотина наші гості, а особливо діти, пойдуть справжніми патріотами.

Робота клубу – це не тільки свята та розваги. На засіданнях ми не лише обговорюємо проблеми міста, але й намагаємося долучитися до їх вирішення, аби наше місто ставало ще кращим. Взяття участь в акції «За чисте місто» і сортуючи сміття, ми виявили гори поліетилену в парках, скверах, лісах. І Дністер – колись найчистіша в Європі річка – страждає від цього стихійного лиха. Ми вирішили оголосити війну бруду і почали в бібліотеці виготовляти екологічні торбинки. Скільки творчості діти вкладали в цю працю! Оздоблені візерунками, джгутами з різними аплікаціями. Діти дарували перші витвори мамам і бабусям, а потім виходили на вулицю і пропонували перехожим. Нині це улюблена справа наших гостей з окупованих територій України. Плануємо в розписі екологічних сумок застосувати орнаменти бессарабської вишивки. Для діток зі Сходу України буде дуже цікаво пізнавати наш край, поринати у глибину віків і відчувати себе господарями на своїй землі. Разом ми переможемо!

Тетяна ПЕРВАК

завідувач сектору відділу
обслуговування дітей
середнього і старшого віку
та організаторів
дитячого читання
Національної бібліотеки України
для дітей

СЛОВО І ДІЛО

(130 років від дня народження Юрія (Георгія) Олексійовича Меженка (справжнє прізвище Іванів або Іванов) – українського бібліографа, бібліотекознавця, книгознавця, літературознавця, театрального критика та колекціонера (1892 — 1969)

*Національність диктує свої вимоги індивідуумові,
і не дивно, що ми не знаємо безнаціональних
культурних творців або міжнаціональних.
Меженко Юрій*

З ім'ям Юрія Олексійовича Іванова-Меженка пов'язане створення найбільших бібліотечно-бібліографічних установ України – Головної книжної палати (нині Книжкова палата України імені Івана Федорова), Всенародної бібліотеки України (нині Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського) та Українського наукового інституту книгознавства.

Народився майбутній учений у Харкові 18 червня 1892 року в сім'ї лікаря Олексія Ілліча Іванова. Коли Юркові було два роки, родина переїхала до Чернігова, куди батька запросили працювати у губернську земську лікарню.

Мати Юрка, Лідія Ерастівна, була домогосподаркою, виховувала трьох дітей, любила музику, грала на музичних інструментах і сама готувала дітей до гімназії. У родині регулярно влаштовувалися вечори за участю багатьох чернігівських музикантів, тому діти змалечку чули поезію та музику, читали книги та цікавилися мистецтвом. У 20 років Юрко виступав як піаніст, а згодом навіть був диригентом місцевого оркестру.

За кілька років до святкування 100-річного шевченківського ювілею юнак почав збирати колекцію видань, пов'язаних з великим поетом. Завзятим бібліофілом Юрій залишився на все життя.

Навчався хлопець у Чернігівській гімназії, яку закінчив у 1912 році. На формування світогляду хлопця мала вплив відома чернігівська родина Шрагів, де він часто гостював. Глава родини Ілля Людвігович – видатний діяч українського національно-визвольного руху, керівник української фракції у першій Державній Думі Росії – був одним із організаторів Товариства українських поступовців, згодом членом Центральної Ради УНР. Після знайомства у будинку Шрагів з Михайлом Коцюбинським для юнака українська мова та культура стали особливими. В Чернігові на репетиціях оркестру «Общества молодых музыкальных сил» Юрій познайомився з Павлом Тичиною, трохи згодом – з Борисом Грінченком, Миколою Вороним, Володимиром Самійленком.

У 25 років Юрій Іванов закінчив філологічний факультет Московського університету. До бібліотечного фаху хлопець готувався ще студентом на спеціальних курсах з бібліографії у Москві, де був учнем відомого бібліографа Миколи Лісовського. У цей період з'являються перші публікації його робіт, які юнак підписував спочатку Іванов-Меженко, а пізніше – Меженко. Перша бібліографічна робота датована 31 травня 1917 року та мала

назву «Бібліографія «Україніка». Ідея створення національної бібліографії України визначила подальший шлях Юрія Олексійовича.

Свою професійну діяльність Юрій Олексійович розпочав у січні 1918 року у бібліотечно-архівному відділі Міністерства народної освіти УНР на посаді фахівця у бібліотечних справах. Його рекомендував Микола Шрага, який на той час був заступником голови Центральної Ради УНР Михайла Грушевського і одночасно працював у Київській міській публічній бібліотеці (нині Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого). Меженко одразу долучився до підготовки проєкту Закону про Національну бібліо-

теку, її статуту, штату та кошторису. Влітку 1918 року бібліотечна секція відділу за безпосередньої участі Меженка провела перший Всеукраїнський бібліотечний перепис, який через нестабільну воєнну і політичну ситуацію у регіонах був неповний. Саме в ці важкі роки Юрій Олексійович написав «Пояснювальну записку до законопроекту про створення Головної Книжкової Палати». Кінцевий варіант документа без суттєвих змін відіслали до Ради міністрів Української Народної республіки.

Юрій Меженко був одним із засновників журналу «Музагет» (1919), активно працював з періодичними виданнями та часописами «Шлях», «Книгар», «Гроно», «Літературно-критичний альманах», що підтримували національно-визвольну боротьбу українського народу.

У 1919 році Юрія Олексійовича призначено керівником Книжкової палати, і саме він заклав основи державної бібліографії та обов'язкового примірника, під його керівництвом почали створювати єдиний український книжковий фонд і зведений каталог всієї України. Меженко переклав і видав скорочений варіант десяткової класифікації Міжнародного бібліографічного інституту (згодом – Універсальна десяткова класифікація).

З 10 серпня 1920 року Юрій Меженко став членом Тимчасового комітету для заснування Всенародної бібліотеки України (ВБУ), а 7 вересня 1920 року обраний головою Ради бібліотекарів ВБУ, яку очолював до 1922 року. За головування Меженка матеріально-технічне становище ВБУ та умови праці покращилися, був значно опрацьований фонд бібліотеки, помітно зросли кількість відвідувань та інші статистичні показники. Під керівництвом Меженка весь фонд ВБУ було

розподілено за кількома відділами, виділеними в окремі топографічні одиниці. Для кожного з відділів було складено інструкцію, обговорену і затверджену на Раді бібліотекарів та Комітеті. Для складання каталогів розроблено каталографічну інструкцію і прийнято міжнародну десяткову систему класифікації. Крім основних каталогів (алфавітного і систематичного) запровадили каталог «Україніка».

Друковані праці Меженка в основному стосувалися бібліотекознавства та окремих питань бібліографії: «Міжнародна децимальна бібліографічна класифікація» (1919), «Бібліотечна техніка» (1921), «Децимальна міжнародна система та питання музикографії» (1923). У 1923 році вийшов доповнений переклад праці «Бібліотечна техніка» під назвою «Практическое руководство по библиотековедению».

У 1922–1931 роках Юрій Меженко був директором Українського наукового інституту книгознавства (УНІК) та редактором журналу «Бібліологічні вісті». При УНІК була створена аспірантура та втілена Меженкова ідея української національної бібліографії – Український бібліографічний репертуар (УБР), саме це вважав учений завданням державної ваги. Проводив Меженко і численні лекції на бібліотечних та бібліографічних курсах у Києві, Харкові, Чернігові, Ніжині, Вінниці. Готував роботу зі створення Музею книги, мав співпрацю з українськими науковцями-емігрантами з Варшави, Праги, Берліна, Парижа.

У 1923 році в УНІК проведено Першу Всеукраїнську виставку друку, на якій було представлено 25 тисяч експонатів (книги, журнали, газети, плакати), виданих в Україні та за її межами. Ця подія стала важливим явищем у культурному житті України та її національному відродженні. За часів головування Меженка УНІК досягнув рівня і значення найактивнішого центру книгознавства у світі.

Юрій Олексійович створив низку важливих праць з українського літературознавства та став одним із початківців нової української критики, автором статей про творчість Павла Тичини, Миколи Хвильового, Євгена Плужни-

ка. Писав рецензії на збірки творів українських письменників, брав активну участь у літературних дискусіях.

Меженко був автором багатьох статей і рецензій на вистави українських театрів, публікував багато ґрунтовних наукових досліджень, присвячених Марку Кропивницькому, Любові Ліницькій, Ганні Затиркевич-Карпинській, Панасу Саксаганському тощо. В історії та долі Юрія Меженка це був найяскравіший етап українського книгознавства.

У 1930 році почалась розгорнута кампанія проти Юрія Олексійовича і очолюваного ним інституту та часопису. Пізніше, у 1931 році, внаслідок московського терору та переслідувань Меженківський інститут розгромили, а «класового ворога» звільнили і цим самим знищили «націоналістичне кубло». Через переслідування вчений ненадовго переїхав до родичів у Харків. Щоб врятуватися від постійних гонінь в Україні, у 1934 році Меженко виїхав до Ленінграду, що, можливо, й врятувало йому життя. Він працював у Державній публічній бібліотеці ім. М. Є. Салтикова-Щедріна (нині – Російська національна бібліотека) та керував науково-бібліографічною роботою, працюючи в консультативно-бібліографічному відділі.

З 1935 по 1945 роки Юрій Олексійович створив власну бібліографічну школу, заклав основу вивчення періодики та бібліографії. Під час Другої світової війни у страшні роки блокади Ленінграду Меженко продовжував працювати у бібліотеці та брав участь в обороні міста, за що й отримав медалі «За трудову доблесть» та «За оборону Ленінграда».

Після закінчення війни вчений повернувся до Києва відбудовувати Бібліотеку Академії наук УРСР (нині Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського). Працював там директором у 1945–1947 роках та активно використав цей час для реалізації давньої ідеї національної бібліографії. За цей період знайдено основні джерела для поповнення УБР, взято на картковий облік основну його частину та поповнено книжковий фонд «Україніка».

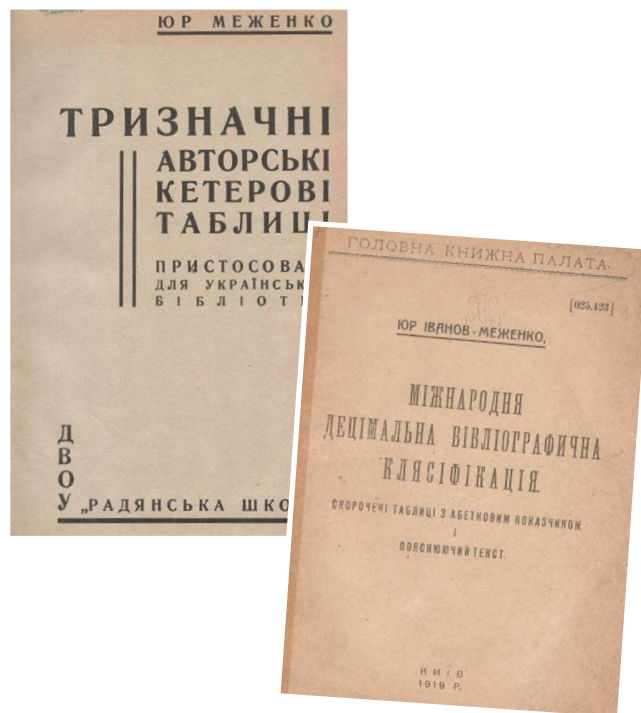
Через чергову «чистку» української культури у 1947 році праці Меженка перестали друкувати, багато публікацій навіть знищили. Аж у 1995 році бібліотекарі Львівської наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника почали відновлювати цінні архіви картотеки та випустили перший том її матеріалів.

Розплатою за ідею створення УБР, яка була «заповітом Меженка», було його здоров'я. Після важкого інфаркту Юрій Олександрович виїхав до Ленінграду і більше до своєї «нездійсненої мрії» не повертався ніколи.

Меженко працював науковим співробітником кафедри історії техніки Ленінградського політехнічного інституту та викладав історію і методику бібліографії у Ленінградському державному бібліотечному інституті ім. Н. К. Крупської.

Юрій Олександрович був відомим колекціонером і більше 10 років очолював секцію колекціонерів при Ленінградському будинку вчених ім. М. Горького АН СРСР. Після постійного цькування і приниження української культури це стало певною мірою протестом і допомогло Меженкові пережити важкі часи.

Тепер колекція Юрія Олександровича є справжнім музеєм, який нараховує понад 15 тисяч одиниць: книгознавча література (більше 3 тисяч), серед якої багато рідкісних видань, збірка екслібрисів з літературними цитатами, 500 портретів бібліографів з їхніми біографіями, листами, автографами. Унікальна і найповніша у світі колекція Шевченкіани, яку згідно із заповітом Юрія Меженка передали до Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, адже головним своїм завданням у «Шевченкіані» учений вважав підготовку вичерпної бібліографії з шевченкознавства. Довго збирав

матеріал для покажчика «Що читав Шевченко», написав численні статті про відомого письменника для Української радянської енциклопедії (УРЕ). У 1964 році був надрукований покажчик літератури про Шевченка за 1917–1963 роки за редакцією Юрія Меженка.

Востаннє Юрій Олександрович приїжджав в Україну в 1960 р. на запрошення Головної редакції УРЕ уже літньою, хворою людиною. З УРЕ він не поривав зв'язків до кінця життя: писав та редагував статті, розшукував необхідні матеріали для словника бібліографів та давав консультації. У 1962 році він остаточно вийшов на пенсію через проблеми зі здоров'ям, однак ні на мить не припиняв спілкування з книгознавцями та бібліографами, щедро передавав їм свої знання та досвід. Помер Юрій Олександрович Меженко 24 листопада 1969 році, похований у Києві на Байковому цвинтарі.

Після відновлення Незалежності України теоретичні та практичні набутки Юрія Меженка, пов'язані зі створенням «Репертуару української книжки 1798–1916», стали підґрунтям для відновлення і продовження трудів відомого бібліографа.

Усе, що залишив нам у спадок Юрій Олександрович Меженко, є неперехідною цінністю і повинно мати продовження, особливо в період розбудови української державності.

Юлія ОСАДЧА

бібліотекар
КЗ Київської обласної ради
«Київська обласна бібліотека
для дітей»

ВЖЕ НЕ ДІТИ. ЩЕ НЕ ДОРΟΣЛІ...

(До 65-річчя повісті Р. Бредбері «Кульбабове вино»
і 50-річчя повісті О. Гончара «Бригантина»)

Переді мною дві книги. І хоча написані вони були у різних місцях земної кулі, але в них при бажанні можна знайти багато спільного.

Наприклад, обидві вони відзначають у 2022 році свій ювілей, або те, що в спадщині авторів – американського письменника-фантаста Рея Бредбері і українського класика Олеса Гончара – вони стоять за тематикою остеронь інших творів.

А найголовніше, у героях-підлітках. Вони вже не діти. Але ще не дорослі.

1 ■ Є книги про дитинство із яскраво вираженою авторською біографією. Наприклад, усім одразу відомо, що Сашко із «Зачарованої Десни» – той самий Олександр Довженко, а Джері із книги «Моя родина та інші звірі» – не хто інший, як Джеральд Даррел – тобто ті, чії імена та прізвища виставлені на книжковій обкладинці... А як бути тими книжками, що ніби й створені на основі власних спогадів, але ж і автобіографіями їх назвати важко? Наприклад, герой однойменної повісті Климко аж ніяк не Григір Тютюнник, Том Соєр – не Марк Твен, а Дуглас Сполінг із «Кульбабового вина» – не Рей Бредбері...

Може, так буває легше – заховавшись за реаліями вигаданої (хоча й дуже схожої) біографії відкрити своє внутрішнє «Я», і знову, нехай і не відкидаючи дорослий досвід, подивитися на світ дитячими очима?..

Отже, Рей Дуглас Бредбері. «Кульбабове вино». Час дії – літо 1928 року. Місце дії – вигадане американське містечко Грінтаун. Рік напи-

сання – 1957.

Бажання повернутися у дитячі роки виникло в автора «Марсіанських хронік», роману «451 градусів за Фаренгейтом» та численних фантастичних оповідань, коли його роки добігали до золотого ювілею. Отак і з'явилося «Кульбабове вино» (а у 2006 році – продовження «Прощавай, літо») – історія одного літа двох братів, що прочитується як історія одного життя. Не фантастика, не мемуари, не так званий роман виховання... а щось інше... Доказ того, що дванадцятирічний хлопчик продовжує жити у дорослому метрі американської літератури. А його пам'ять – це ніби кульбабове вино... ковтни – і все згадаєш...

«Кульбабове вино. У самих цих словах відчувався смак літа. Те вино й було спіймане і закорковане у пляшках літо... Візьмеш літо в руку, націдиш літо в келишок... а тоді враз піднесеш до рота, скуштуєш – і воно враз розтопить зимовий холоду у твоїх жилах».¹

«Я живий! Я живий!» – раптом усвідомлює Дуглас і відчуває цю радість життя кожною клітинкою тіла, кожним нервом, неначе знаходить у лісовій траві золотий хронометр «із гарантією безупинного ходу років на сімдесят» (власний «годинник» Рея Бредбері відстукав ще більше – аж 91 рік!), і біжить (чи летить), засмаглий і прудконогий, у нових тенісних туфлях серед червненого дня, де позаду – рідний дім, куди повертаєшся ввечері (і де не може статися нічого поганого!), поруч – друзі, а попереду – безмежно довге літо... Здається, що може перепинити цей біг (або політ?). Здогадавшись, що літо (чи пак

¹ https://read-online.in.ua/read/kulbabove_vino/7

життя!) складається із традицій та відкриттів, він по-новому переживає перші і захоплено відкриває серце останнім – тоді не знаючи, що далеко не всі вони будуть беззмарно-сонячними...

Хоча з одним із перших записів щоденника братів Сполінг можна і посперечатися. «Діти і дорослі – два різних світи, тому вони і не розуміють одне одного»... Певно, щось є фантастичне у Грінтауні, адже дорослі там прагнуть теж у чомусь бути дітьми. Хіба не відчуває дідусь майже дитячу образу, коли сусід замість того, щоб косити траву, просто знаходить інше насіння, – а як обійтися без голосу газонокосарки? Не майструє серйозний ювелір, батько сімейства, Лео Ауфман машину щастя – із тим же результатом, що у дитинстві?.. Не сперечаються на рівних старенька пані Елен із малечою – і ті їй серйозно доводять, що старі ніколи не були дітьми? Не втрачає свій кулінарний талант бабуся, коли замість хаосу на кухні тітка Роза непрохано наводить там ідеальний порядок? Не рятує Дугласа, що захворів чи то від спеки, чи то від туги, лахмітник Джонас, запропонувавши йому пляшку із північним повітрям?

Але серед літньої ідилії все гучніше починають звучати ноти розлуки... Прощання із найкращим другом (не втримати!), із шкільним трамваем (не полагодити!), і найстрашніше – із прабабусею, яка іде у вічність так просто, неначе лягає спати... А смерть старого полковника, який був для грінтаунських хлопців машиною часу – це загибель не однієї людини. Це йде з життя ціла епоха...

А молодший брат, десятирічний Том? Що він таке пережив над нічним яром, якщо зможе тільки по-дитячому зізнатися: «Вночі дуже темно, Дугласе», – і по-дорослому додасть: «Якщо

навіть і винайдуть Машину щастя, із яром вона нічого не вдіє»... (Коли Рей Бредбері вперше зіткнувся із смертю, він був навіть молодший за Тома. Саме йому він віддасть спогади про сестричку і дідуса, які померли в один рік – «пішли і більше не повернуться»).

«Отже і я, Дуглас Сполінг, колись мушу... колись мушу...».

Якщо ти відчув, що живий, це не означає, що ти вічний, навпаки – рано чи пізно доведеться визнати і те, що існує смерть. І тому «Кульбабове вино» прочитується як історія одного життя: червень – дитинство, липень – зрілість, серпень – старість... Що ж лишається? Дев'яносто пляшок із кульбабовим вином? Не так вже й мало... За умови цінувати кожен спогад, кожному мить земного буття.

1928 рік був не лише останнім роком дитинства Дугласа Сполінга (а може і Рея Бредбері, трохи молодшого за свого героя). Наступний рік поклав початок сумнозвісній Великій Депресії, яка не могла не зачепити родину майбутнього письменника. Довелося покинути рідне містечко і перебратися до Лос-Анжелеса. Внаслідок нестатків Рей був вимушений залишити думку про вищу освіту, хоча це не стало перепорою на життєвому шляху: книги і бібліотека з успіхом замінили коледж і остаточно ствердили намір присвятити себе літературі. Може, допомогло у цьому і кульбабове вино із двадцять восьмого року?

2. Порфир Кульбаба, герой повісті Олесея Гончара «Бригантина», майже ровесник Дугласу – йому тринадцять років. Але у всьому іншому між ними прірва – не переступити.

Один має велику люблячу родину, і сам він – її невід'ємна частка. Другий – безбаченко, «бай-стрик», «Оксанич». Один пізнає доросле життя у цілком природних умовах, інший – у бродяжництві і хуліганстві («право-воля!») та спецшколі для правопорушників, де регламентований мало не кожен крок. Один – неначе зітканий із світла літнього дня, другий – сторожке вовчєня... Але якщо придивитися пильніше – знайдеться те, що притаманне саме їхньому віку. Недарма так сильно обидва переживають смерть близької людини, недарма, нехай і підсвідомо, так прагнуть розуміння дорослих, бо самі часто-густо не розуміють, що з ними відбувається...

«Підліток бачить те, чого не бачить дитина, і він же бачить те, чого вже не бачить дорослий, бо багато речей стають для нього надто звичними... Все, що оточує, всіх, з ким зустрічаються в житті підлітки, вони різко поділяють на добро і зло». (В. Сухомлинський)²

Видатний український педагог процитований тут не випадково – Олесь Гончар був особисто знайомий із Василем Олександровичем та його знаменитою Павлишевською школою. Тоді ж і з'явився задум твору про вчителя-подвижника (до речі, окремі риси Сухомлинського вгадуються у директорів спецшколи Валерії Івановичу), але його «Бригантина» одразу ж вибрала для себе інший курс: героєм став важкий (куди вже важче!) підліток, а замість ідеальної школи – така собі напів'в'язниця («режим напівсвободи») для малолітніх порушників. Романтична назва ніби обдурювала читача із першої сторінки – щось не в'язався оспіваний поетами вітрильник із його «капітаном» Порфиром Кульбакою та умовами, в яких він опинився. І щоб дізнатися, чому «Бригантина» – слід вдумливо прочитати твір.

«... Мов летючий корабель, летить уже він серед вільності, під блакиттю весни на крилах нестримної дитячої уяви. І ніхто не зупинить цього корабля, ніяких мурів для нього нема, все він розсуне, проб'є, несучись до того світу-галасвіту, де води такі красиві сяють, і птаство гел'гоче, і вільно похитується під сонцем очерет, виляний після зими, по-весняному бурий, русявий, як ти!».³

«Право-воля!» – життєве кредо Порфира. «Галасвіта!» – саме туди тягне його дух невгамовних мандрів.

Але що то за свобода, запитає його добрий і мудрий директор, якщо вона обертається материнськими слізьми?

Мати Оксана... Трудівниця, у неї на голих пісках росте те, що в інших навіть не приймається. Вона виплекає кожний, навіть занедбаний кущик винограду... і не може дати раду своє-

му шибайголови-сину. Віддати у спецшколу до досвідчених педагогів – крок, який на перший погляд видається жорстоким. Але що ж лишається робити, як немає на нього міцної чоловічої руки? Горда красуня, яка віддала своє кохання далекому капітанові, вона тільки через тринадцять років після народження сина знайшла у собі сили йому зізнатися: «Ти не з обману! Ти з правди!». А скільки ж перестраждав хлопець, жодним словом про це нікому не прихопившись... Та й навіщо? Легше сховати свій біль за хлоп'ячою бравадою, поринути у найсмільвіші фантазії, а як стає нудно – то й пуститися світ за очі... Он там, на лимані, де дядько Іван бореться із ненависними бракон'єрами, – там справжнє життя...

А опиняється ніби у в'язниці.

Проте там до його ліжка приходять молода вчителька і по-материнськи дослухається до сонного хлоп'ячого мурмотіння, там щодня радяться педагоги про те, як приборкати, не ламаючи бунтарську вдачу, там його намагаються не лише напутити, але й зрозуміти і часто-густо просто пробачити... Порфир цього ще не знає і не розуміє. Власні переживання для нього є найважливішими. Але ж у кожного своя історія, не менш трагічна... Як у Василька, від якого двічі відцуралася мати, або у Гени Буткевича із трагічною історією непорозуміння з батьком...

Він чесний (чужого не руш!), не сприймає лицемірства, працелюбний (іноді до нестями) і не відчуває чужого болю, страждає до сліз над вбитим лелекою і заради жартів може налякати вчительку, по-дитячому прагне ніжності, як недолюблене дитя, і закривається у собі при найменшому натяку на лагідне слово... І при цьому прагне першості. Нехай це буде смішне змагання бігу у мішках або збір черешні.

Типовий підліток – мовить психолог. Важкий підліток – додає, зітхаючи, педагог.

Влітку спецшкола виїжджає у степ. Вихователі радяться, як назвати табір. «Степові пірати» – зважаючи на характер вихованців? Ні, заперечує молода Марися Павлівна, нехай буде «Бригантина». І загорожі ніякої не треба (надивилися уже вихованці на мури навколо школи). Ось уявна межа – смужка некошених трав... «Порозбігаються у перший же день», – впевнені досвідчені вчителі. А усе ж таки... Не тільки заборонами виховувати. Треба ще й довірою...

І виявляється, що рацію мають обидві сторони. Що й засвідчує невгамовний Порфир, повернувшись після чергової втечі і зробивши найважливіший крок у своєму житті, – повернувся і переступив таки смужку некошених трав...

Недарма казав йому дядько Іван, що найважливіша перемога – над самим собою.

² <https://dovidka.biz.ua/brigantina-gonchar-skorochoeno/>

³ <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=537&page=7>

Валентина ЧЕРНОУС

директор Хмельницької
обласної бібліотеки для дітей
імені Т.Г.Шевченка,
Заслужений працівник культури
України

85!

ПРАЦЮЄМО ЗАРАДИ ДІТЕЙ!

Найбільшій дитячій книгозбірні області – 85 років. Хмельницьку обласну бібліотеку для дітей створено в 1937 р. у м. Кам'янці-Подільському як обласну бібліотеку для дітей і юнацтва. У своєму історичному розвитку вона пройшла багато етапів становлення, реорганізації та змін, але завжди головною особою в бібліотеці була дитина-читач.

У 1944 р. після звільнення області від німецько-фашистських загарбників бібліотека переїжджає у Проскурів, оскільки сюди перенесено обласний центр. До 1952 р. бібліотека функціонувала у п'яти різних приміщеннях. Вже тоді працював абонемент, читальний зал, відділ обробки літератури та методичний кабінет.

У бібліотеці збільшується кількість читачів, зростає книжковий фонд (за період з 1946 по 1959 рр. кількість читачів збільшилася з 2018 до 5361, а книжковий фонд відповідно з 5664 до 74964 примірників книг). Вона зміцнюється як методичний центр, створюється мережа дитячих бібліотек області. Їх кількість зросла з 11 до 37.

Бібліотека змінювала наочну пропаганду книги, форми і методи організаційно-методичної роботи. У 1962 р. бібліотека стала обласною бібліотекою для дітей та центром науково-методичної роботи і координації діяльності бібліотек усіх відомств.

Бібліотеку очолювали досвідчені директори, лідери бібліотечної справи в області: Бабич А.А., Луцок Н.О., заслужені працівники культури України Олександрова Т.О. та Киричук О.О. Кожна із них внесла величезний вклад у становлення бібліотеки як обласної структури, зміцнення її позицій як методичного центру.

У 1974 р. у біографії бібліотеки відбулася ще одна радісна подія: установа перейшла до сучас-

ного приміщення площею 1250 м², побудоване за проектом місцевого архітектора В. Суслова. Завдяки пошукам, творчій співпраці художників, архітекторів, дизайнерів і працівників бібліотеки був створений своєрідний інтер'єр, який потім постійно удосконалюється.

У бібліотеці починає працювати відділ мистецтв – один із перших в Україні, де були створені усі можливості для естетичного розвитку читачів, засоби для прослуховування грамплатівок, працюють клуби «Сходінки в прекрасне», «Музичний словничок».

Особливо популярним стає захист читацького формуляра, прес-конференції з іноземними студентами. Ляльковий театр, клуб «Чомучка» та любителів поезії «Слово», творче об'єднання «Книга». Усе працює для задоволення інтересів читачів, вивчаються їх запити на книгу та інформацію. І все це створювало старше покоління працівників: Л.М. Хрущова, М.І. Шиманська, Г.О. Смиловських, О.А. Суховірська, Л.І. Ситюк, Л.Ю. Пісклова, В.В. Погребнова.

Найбільші зміни і трансформації відбулися в бібліотеці з 2000-х років. Запроваджується інформатизація бібліотеки, створюється сайт, електронний каталог, БД. Відкриваються медіа-та інтернет-центри. Бібліотека вже обслуговує 17 тисяч користувачів, фонд становить 166 тисяч примірників книг.

З 2013 р. бібліотека переходить на автоматизоване обслуговування користувачів з електронною книговидачею. Читачі користуються сучасними послугами: продовження терміну користування, електронна довідка, електронна доставка документів, електронна бібліотека.

Бібліотека стає партнером у Всеукраїнських проєктах: «Кращі інтернет-ресурси для дітей»,

«Віртуальна бібліографічна довідка», «КЛЮЧ», «Почитайко».

Створює власні проекти «Юне покоління Хмельниччини читає», «Шевченко йде дорогами доби». Розпочинається співпраця з ГУ Національної поліції у Хмельницькій області, у патріотично-правовому проєкті «ХОМА», з комп'ютерною академією «ШАГ», започатковано проекти «Хмельницький художній», «Мистецьке сусідство» спільно з ХОХМ та обласним академічним театром ляльок «Дивень».

Просування української книги і читання є головною метою діяльності бібліотеки. Тому започатковуються різноманітні методики і підходи до популяризації книги. Презентації, вуличні акції, флешмоби, день бібліотеки у школі, створення електронних ресурсів – це тільки маленька частина всієї просвітницької роботи, яка щорічно поповнюється інноваційними форматами.

Бібліотека розробила систему підвищення кваліфікації для бібліотечних працівників дитячих бібліотек області та бібліотек ТГ. Творчі лабораторії, день керівника, творчі майстерні для працівників відділів роботи з користувачами 1-4 та 5-9 класів, методичний онлайн-офіс, вебінари

та ZOOM-конференції. Адже книгозбірні області організовують роботу з дітьми різних категорій і мають володіти сучасними підходами в організації просторів для дітей.

Діти активно беруть участь у Всеукраїнських та обласних конкурсах. У 2022 р. – році військової агресії РФ проти України – наші читачі були найактивнішими, а обласна бібліотека отримала відзнаку від НБУ для дітей як найактивніша.

У всі часи без винятку в обласній бібліотеці працювали і працюють творчі, самовіддані, активні та креативні працівники. Зараз це вже четверте покоління фахівців, які не тільки зберігають кращі традиції, а й творять бібліотеку майбутнього: А.М. Захаренко, Л.В. Марчук, Т.В. Копаничук, О.І. Лучинська, О.П. Лифар, О.Г. Богданова, В.О. Мельник, О.М. Цісарук, Н.Г. Сагайдак, В.В. Рогульська, Н.С. Волчинська, В.В. Бернацька, Н.С. Сопрук. Це команда професіоналів, яка три роки поспіль (2019-2021) реалізовує проекти від Українського культурного фонду у програмі «Інклюзивне мистецтво», що допомагає реалізувати реформу інклюзивної освіти в нашому місті. Це команда професіоналів, які зустрічають читачів з любов'ю, добротою і проявляють турботу.

БІБЛІОТЕКА ТА ЇЇ ПРАЦІВНИКИ ВІДЗНАЧЕНІ БАГАТЬМА НАГОРОДАМИ:

1966 рік – стала установою відмінної роботи.

1978 рік – за естетичне виховання підростаючого покоління і організацію клубів нагороджена Дипломом III ступеня Виставки досягнень народного господарства.

1988 рік – за розвиток технічної творчості дітей, діяльність клубу «ФОТОН» стала дипломантом Виставки досягнень народного господарства України.

1993 рік – за пропаганду творчої спадщини Великого Кобзаря стала лауреатом обласної премії ім. Т.Г. Шевченка.

2000 рік – за вагомий внесок у популяризацію української мови та літератури, історії, культури рідного краю удостоєна обласної премії ім. М. Смотрицького.

2003 рік – володар Кришталевого пам'ятного знака Дитячого фонду України «Серце віддаю дітям».

2013,

2015 рр. – переможець огляду-конкурсу обласних бібліотек для дітей у номінаціях «Обслуговування читачів» та «Електронні ресурси в роботі бібліотек».

2015 рік – переможець Всеукраїнського конкурсу з популяризації читання на сайтах бібліотек України у номінації «Кращий сайт з популяризації читання бібліотек для дітей».

2018 рік – нагороджена Грамотою Верховної Ради України за заслуги перед Українським народом.

2021 рік – II місце у Всеукраїнському конкурсі «Бібліотека року – 2021» у номінації «Середні бібліотеки».

2022 рік – рік нашого ювілею – став страшним роком випробування для усієї країни... Людські переживання, сирени, бомбосховища, а ще очі наших читачів-дітей, очі їхніх батьків, які переїхали з Харкова, Києва, Ірпеня, Херсона...

Вже на початку війни до міста приїхало багато внутрішньо переміщених осіб і серед них діти, яким потрібні добрі почуття та можливість відволіктися від жахів війни. Для дітей організували послугу «Вільна мама». Батьки можуть залишити дітей, а самі вирішувати особисті питання або влаштуватися на роботу. А з дітьми працюють психологи, проводяться майстер-класи. Вони стали учасниками студії розвитку та дозвілля дітей «Мері Поппінс». Для підлітків організований простір «Вільні мрії», який теж допомагає відволіктися від проблем війни.

Велике бажання перемоги надихнуло наших працівників навчитися плести сітки, в'язати основу та створювати янголів-охоронців із побажаннями для кожного українського воїна. Колектив бібліотеки постійно збирає матеріальну допомогу воїнам ЗСУ, пораненим у шпиталі. Взяли участь в акції «Для бійців від митців» і придбали картину Н. Борецької за 3 тисячі грн. Ось такий наш вклад у Перемогу.

А ще колектив працює заради дітей, оберігає їхній спокій, створює їм комфортне перебування в бібліотеці. 85 років заради дітей!

Книжкові новинки Національної бібліотеки України для дітей

Кращі видання українських видавництв, які отримала бібліотека у четвертому кварталі 2022 року

Список підготували:

В. Красножон – завідувач відділу довідково-інформаційного обслуговування НБУ для дітей;

Н. Загоруйко – завідувач відділу комплектування фонду НБУ для дітей, заслужений працівник культури України

Дошкільнятам та дітям молодшого шкільного віку

1. **Анд1. Андрусяк І.** Жерар-партизан / І. Андрусяк ; іл. А. Майти. — Харків : Vivat, 2022. — 46 с. : іл. — (Мрійники). *Казкова повість про сьогоденну війну. Сюжет розгортається навколо оборони хутора Витівка. Головні оборонці – тварини, зокрема славетний морський свин-детектив Жерар.*
2. **Бабкіна К.** Сніговий тепл : повість / К. Бабкіна ; іл. Є. Гайдамаки. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2021. — 303 с. : іл. *Нова затишна, з елементами казковості пригодницька повість про хлопчика Міка, його дідуся та дитинча снігового тепла – рідкісної недослідженої істоти.*
3. **Бутчарт П.** Мій директор – шур-вампір! / П. Бутчарт ; іл. Т. Флінтема ; пер. з англ. С. Стеця. — Київ : Артбукс, 2022. — 272 с. : іл. — (Читати — класно!). *Третя книжка про пригоди Іззі та її друзів.*
4. **Вісландер Ю.** Мама Му, Ворон і Різдво / Ю. Вісландер ; пер. зі швед. Г. Кирпи ; іл. С. Нордквіста. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2021. — [25] с. : іл.
5. **Вісландер Ю.** Мама Му в басейні / Ю. Вісландер ; пер. зі швед. Г. Кирпи ; іл. С. Нордквіста. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2021. — [25] с. : іл.
6. **Вісландер Ю.** Мама Му гойдається / Ю. Вісландер ; пер. зі швед. Г. Кирпи ; іл. С. Нордквіста. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2021. — [25] с. : іл.
7. **Вісландер Ю.** Мама Му на дереві / Ю. Вісландер ; пер. зі швед. Г. Кирпи ; іл. С. Нордквіста. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2021. — 102 с. : іл.
8. **Вісландер Ю.** Мама Му читає / Ю. Вісландер ; пер. зі швед. Г. Кирпи ; іл. С. Нордквіста. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2021. — [25] с. : іл. *Серія казкових історій відомої шведської письменниці про непосидючу корову Маму Му та про її вірного друга Ворона, які постійно потрапляють у різноманітні пригоди і намагаються виплутатись із кумедних халеп.*
9. **Воронина Л.** Слон Гудзик і карнавал чудодіїв / Л. Воронина ; намал. К. Штанко. — Київ : Знання, 2022. — 39 с. : іл. — (Скарбничка) (Чарівні історії від слона Гудзика).
10. **Воронина Л.** Слон Гудзик і пелюсткові чари / Л. Воронина ; намал. К. Штанко. — Київ : Знання, 2022. — 33 с. : іл. — (Скарбничка) (Чарівні історії від слона Гудзика). *Продовження казкових чарівних оповідей дівчинки Ясі на її друга – крихітного слоника.*
11. **Гармазій Н.** Марго та єдиноріг, що жив у буфеті / Н. Гармазій, О. Кочура ; іл. О. Кочури. — Золотоноша : Видавництво Раїни Н., 2022. — 47 с. : іл. — (Нова українська школа). *Атмосферна казкова історія, що трапилася напередодні Різдва.*
12. **Енде М.** Родріго Розбийголова та Малюк, його зброносець / М. Енде, В. Фройнд ; іл. Р. Кен ; пер. з нім. А. Коник. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2021. — 203 с. : іл. *Пригодницька казкова повість, розпочата одним із найвідоміших німецьких письменників та продовжена шанувальником творчості Міхаеля Енде, номінантом Німецької премії дитячої літератури Віландом Фройндом.*

- 13. Заводна О.** Лео та його історії : оповідання. Кн. 1 : За рік до школи / О. Заводна ; іл. Ю. Золотової. — Львів : Бона, 2021. — 121 с. : іл. *Про життя львівської родини, де панують чудові стосунки, сімейні цінності та традиції, де живе справжня любов.*
- 14. Кузьменко Д.** Я, тато і Висока Гора / Д. Кузьменко ; іл. О. Драчковської. — Харків : Vivat, 2022. — 61 с. : іл. — (Мрійники). *Збірка добрих, пізнавальних, чесних і веселих історій про особливий зв'язок між батьком і сином.*
- 15. Луцкевська О.** Це тиха ніч, мій астронавте / О. Луцкевська ; іл. К. Степаніщевої. — Київ : Книголав, 2022. — [40] с. : іл. — (Дитяча полиця). *Щоденник семирічної дівчинки про перші 10 днів повномасштабного вторгнення російської орди в Україну.*
- 16. Мальмузі Л.** Неандертальський хлопчик у школі : казк. повість / Л. Мальмузі ; намал. М. Воронцов ; пер. з італ. Д. Гапоненка. — Харків : Школа, 2022. — 223 с. : іл. — (Неандертальський хлопчик). *Кумедна казкова повість про незвичайні пригоди первісних людей.*
- 17. Марущак М.** Вірус у короні, бактерія в капсулі, або Експедиція до мікросвіту / М. Марущак ; іл. А. Гулевича ; пер. з пол. Л. Воронина. — Київ : Наш формат, 2022. — [47] с. : іл. *Пізнавальне видання з дотепними ілюстраціями допоможе пізнати мікросвіт, в якому живуть наші друзі і вороги.*
- 18. Нікітенко В.** Крадій спогадів / В. Нікітенко ; іл. А. Щербака ; дизайн М. та О. Гутман ; пер. О. Добровольська. — Київ : ДІПА, 2019. — 151 с. : іл. *Захоплива казка про боротьбу сміливих дітлахів з таємничим Кримським Згадкожером, заради повернення друзів, їх спогадів та рідної землі.*
- 19. Ніколлз С.** Втеча у часі / С. Ніколлз ; іл. Р. Дін ; пер. з англ. Ю. Садохи. — Харків : Ранок, 2022. — 206 с. : іл. — (Гонитва у часі).
- 20. Ніколлз С.** Різдво у часі / С. Ніколлз ; іл. Р. Дін ; пер. з англ. Ю. Садохи ; обкл. І. Фоллат. — Харків : Ранок, 2021. — 207 с. : іл. — (Гонитва у часі). *Книжки пригодницької серії від найвідомішої сучасної британської письменниці, авторки бестселерів про подорож у часі.*
- 21. Овен Л.** Вінні каже «чі-і-із» : 4 чарівні історії : казк. повість / Л. Овен ; пер. з англ. М. Косенко ; худож. К. Пол. — Харків : Школа, 2022. — 95 с. : іл. — (Вінні та Вілбер). *Повість про чотири шалені пригоди, сповнені дотепністю, гумором, чарівністю, вірою у свої сили.*
- 22. Смирнова Н.** Крим Керіма : вид. присвяч. 30-річчю Незалежності України... / Н. Смирнова ; іл. Л. Стецькович. — Київ : Портал, 2021. — 93 с. : іл. *Спогади про втрачений Крим, депортацію кримських татар під час Другої світової війни та як віднайти силу жити і віру в людей.*
- 23. Соловінський С.** Дачні історії : для читання дорослими дітям / С. Соловінський ; обкл., іл. О. Л. Железняк. — Харків : Ранок, 2022. — 62 с. : іл. — (Пригоди Мишка та його друзів). *Це історія про те, як звичайний сімейний відпочинок на дачі перетворився на міжгалактичний конфлікт.*
- 24. Толонен Т.** Бабайка під землею : казк. повість / Т. Толонен ; худож. П. Піткянен ; пер. з фін. І. Малевич. — Харків : Школа, 2022. — 285, [1] с. : іл. — (Бабайка). *Продовження казкових пригод про няньку-бабайку.*
- 25. Тьорнер Т.** Ми всі такі різні : різноманітність — це чудово! / Т. Тьорнер ; пер. з англ. К. Головастикової ; іл. О. Джиллянд. — Харків : Ранок, 2022. — 45 с. : іл. — (Ми і наш світ). *Видання знайомить з дітьми однієї школи, які мають різні родини, вподобання та неприйняття, національності та культури, можливості та особливості... але також і багато спільного. Ця книга неймовірно добра. Вона вчить із повагою ставитися до «інакшості» інших та радіти тому, що ми всі такі різні, і кожен з нас — особливий.*
- 26. Тьорнер Т.** Це наш Світ : від Аляски до Амазонки : познайомся з 20 дітками, такими, як ти! / Т. Тьорнер ; пер. з англ. О. Назарової ; іл. О. Джиллянд. — Харків : Ранок, 2022. — 48 с. : іл. — (Ми і наш світ). *Пізнавальна книга про те, як живуть діти в різних куточках нашої планети, але існує багато речей, які їх об'єднують.*
- 27. Флетчер Т.** Різдвозавр та список Нечемнюхів / Т. Флетчер ; іл. Ш. Девріс ; пер. з англ. М. Сахно. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2021. — 431 с. : іл. *Нова різдвяна пригода від британського автора бестселерів Тома Флетчера.*
- 28. Чернишенко В.** Битва за місто / В. Чернишенко ; іл. Т. Копитової. — Київ : Артбукс, 2022. — [36] с. : іл. — (Читати — класно!). *Ілюстроване видання у віршованій доступній формі розповідає дітям про сьогодишню війну та її наслідки, про добро і зло.*
- 29. Чехова С.** Франтішек із компосту / С. Чехова ; іл. авт. ; пер. зі словац. Л. Хода. — Львів : Апріорі, 2021. — [40] с. : іл. *Розповідь про маленького дощового черв'ячка. Видання містить доступний інформативний матеріал про те, чим корисні дощові черв'яки, як правильно зробити компост навіть у власній квартирі.*
- 30. Чуб Н.** Дивовижні відкриття ведмедика Санні у космосі : усе найцікавіше у відкритому космосі... : для читання дорослими дітям / Н. Чуб ; іл. І. А. Морозової. — Харків : Ранок, 2022. — [29] с. : іл. — (Світ навколо мене). *Розповідь у казковій формі про таємниці Всесвіту.*
- 31. Шеперд Е.** Хлопчик, який жив з драконами : повість / Е. Шеперд ; іл. С. Огілві ; пер. з англ. О. Ренн. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2022. — 241 с. : іл. — (Хлопчик, який вирощував драконів ; кн. 2). *Друга книжка із серії британської письменниці про Томаса та його дивовижні пригоди з драконами.*

Дітям середнього та старшого шкільного віку

1. **Аберкромбі Д.** Пів короля : роман / Д. Аберкромбі ; пер. О. Лесько ; іл. Т. Копанського. — Київ : Небо, 2021. — 295 с. : іл. — (Небомагія). *Захопливий пригодницький роман із фентезійної книжкової серії для підлітків англійського письменника-фантаста.*
2. **Булаховський К.** Розповіді про тварин та їх назви / К. Булаховський, М. Гаврилюк ; в авт. літ. ред. ; опрац. іл. В. Дзиндра. — Львів : Література та мистецтво, 2020. — 270, [1] с. : іл. *У книжці подано різнобічну інформацію про тварин, їх наукові та народні назви, необхідність збереження, а також роль у культурі людства. Для ілюстрування видання використано численні старовинні зображення тварин, починаючи з XVI століття і закінчуючи початком XX. Серед них є роботи відомих натуралістів і живописців Ернста Геккеля, Маркуса Блоха, Йозефа Сміта, Готфріда Ліндауера та інших.*
3. **Б'єрбу Л.** Страшні дівчата : повість / Л. Б'єрбу, Ю. Ліндбек, С. Ульссон ; зі швед. пер. С. Волковецька ; обкл. А. Звягінцевої. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2022. — 238 с. *Повість допоможе підліткам навчитися протистояти булінгу, повірити у власні сили та свою особистість.*
4. **Вера Л.** Як загубишся в музеї... : гра-мандрівка сучас. мистецтвом : для читання дорослими дітям / Л. Вера ; іл. авт. ; пер. А. Вовченко. — Київ : Книголав, 2022. — [36] с. : іл. — (Дитяча полиця). *Незвичайні сторінки пізнавального видання відкривають світ сучасного мистецтва, провідні мистецькі течії та художників.*
5. **Дейвіс К.** Прихований світ людського тіла / К. Дейвіс ; іл. дизайнер. дуету Carnovsky ; пер. з англ. П. Кожушної. — Київ : Книголав, 2022. — 63 с. : іл. + лінзи. — (Дитяча полиця). *Науково-популярне інтерактивне видання про надзвичайні секрети людського тіла й роботу всіх його систем. Але все це можна прочитати і побачити тільки за допомогою спеціальних лінз. Через червону лінзу читач зможе вивчати скелет людини, через зелену – дізнатися все про людські м'язи, а через синю – побачити всі внутрішні органи.*
6. **Джоселін М.** Тіло під фортепіано : роман / М. Джоселін ; з іл. І. Фоллат ; пер. М. М. Пухлій. — Харків : Ранок, 2021. — 318 с. — (Егіг'і Мортон. Королева таємниць ; кн. 1). *Детективна історія, де 12-річна дівчинка розслідує вбивство літньої пані.*
7. **Довгопол Н.** Привиди готелю «Едельвейс» : повість / Н. Довгопол ; іл. та дизайн обкл. Є. Вдовиченка. — Харків : Школа, 2022. — 128 с. : іл. *Фантастична повість про маленькі подвиги, шлях до себе, перше кохання, а також про правду, за яку варто боротися.*
8. **Драгт Т.** Таємниці Дикого лісу / Т. Драгт ; пер. з нідерл. С. Денисенко та Пас ; обкл. Т. Баштової ; [післямова авт.] ; мал. авт. — Київ : Наїрі, 2022. — 487 с. *Продовження захопливого містичного роману «Лист до короля».*
9. **Книга-мандрівка. Незалежні : 1991-2022** : вид. присвяч. 30-й річниці Незалежності України... / І. Тараненко [та ін.] ; від креатив. агенції Green Penguin ; авт. ідеї, гол. ред. І. Тараненко ; гол. іл., арт-дир. М. Лешак ; іл. Media Friends ; іл. О. Кобілінська [та ін.]. — Київ : Книголав, 2022. — [68] с. : іл. *У суспільно-політичному виданні зібрано найважливіші факти за 31 рік існування оновленої незалежної України. Кожен розворот – це своєрідний щоденник одного року, з 1991 по 2022 рік, де представлено те, чим переживався, чим жив, чому радів український народ.*
10. **Лот-Ігнацюк А.** Марек Камінський. Як підкорити полюси Землі... за рік / А. Лот-Ігнацюк, Б. Ігнацюк ; пер. з пол. О. Герасим. — Львів : Априорі, 2021. — [88] с. : іл *Захоплююча розповідь про найвідомішу подорож польського мандрівника, яка потрапила до Книги рекордів Гіннеса, – підкорення двох полюсів Землі упродовж 1995 року.*
11. **Морено Е.** Незримий : відверта історія про булінг / Е. Морено ; пер. з ісп. І. Оржицького ; дизайнер обкл. М. Голдиш. — Харків : Vivat, 2022. — 318 с. — (Книжкова полиця підлітка). *Психологічна відверта історія підлітка, який переживає жорстокість однолітків. Роман перекладено 20 мовами світу та включено до обов'язкового прочитання у багатьох освітніх закладах Іспанії.*
12. **Нільсон Ф.** Яг'гер, Яг'гер : повість / Ф. Нільсон ; пер. зі швед. Н. Іванчук ; іл. О. Шатохіна. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2021. — 207 с. : іл. *Повість про те, як подолати власні комплекси, віднайти друзів, стати сміливим, і як восьмирічному хлопчику у цьому допомагає звичайний бродячий пес.*
13. **Полянко В.** Приборкання Кичери : [пригод. Повість] / В. Полянко ; дизайн обкл. та іл. В. Шевченко. — Київ : Ліра-К, 2022. — 230 с. — (Дитяча коронація). *Захоплива пригодницька повість, переможець конкурсу «Дитяча коронація слова» 2021 року.*
14. **Пулман Ф.** Янтарний телескоп : роман : [3-я кн. трилогії] / Ф. Пулман ; пер. М. Байдюка ; іл. Н. Дойчевої. — Київ : Небо, 2021. — 511 с. : іл. — (Темні матерії ; кн. 3). *Третя частина пригодницької фантастичної трилогії «Темні матерії».*

- 15.** Русіна О. Абрикоси зацвітають уночі : повість / О. Русіна, Оля ; обкл. К. Сад. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2022. — 143 с. *Щемлива повість про хлопчика Устима і його собаку Жменьку, які живуть на Донбасі біля окупованих територій. Тут життя незвичне, але й там можна зустріти справжнього друга, побачити світ іншими очима і знати, що на твоїй вулиці неодмінно цвістимуть абрикоси.*
- 16.** Смаль Ю. Вибухова історія людства : як хімія стає зброєю / Ю. Смаль ; іл., обкл. Я. Мозиль. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2021. — 120 с. : іл. *Пізнавальне видання розповідає про історію вогнепальної зброї – від винайдення пороху і грецького вогню до динаміту і ядерної зброї.*
- 17.** Уллман Р. Л. Епічний Нуль : Історія про (не)героїчного шестикласника / Р. Л. Уллман Л. ; пер. з англ. А. і К. Пітиків ; худож. Ю. Медіян. — Харків : Vivat, 2022. — 190 с. : іл. — (Щось цікаве) (Епічний Нуль).
- 18.** Уллман Р. Л. Епічний Нуль : Історія про жалюгідне безсилля / Р. Л. Уллман ; пер. з англ. А. і К. Пітиків ; худож. Ю. Медіян. — Харків : Vivat, 2022. — 190 с. : іл. — (Щось цікаве) (Епічний Нуль). *Книжки пригодницької серії, що стали бестселерами та були відзначені різноманітними преміями.*
- 19.** Ясіновська Н. Несподіване кіно : зб. оповідань / Н. Ясіновська ; обкл. Т. Баковської. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2022. — 156 с. *Збірка оповідань для підлітків, де є місце радості й суму, дружбі й коханню, сумнівам і підтримці.*

ВИХОВАТЕЛЯМ, БАТЬКАМ, УЧИТЕЛЯМ

- 1.** Павер М. Допоможіть! : Чи дійсно книжки про саморозвиток здатні змінити життя / М. Павер ; пер. з англ. О. Ванкевич-Серебрянської ; дизайнер обкл. В. Котенджи. — Харків : Vivat, 2020. — 398 с. — (Саморозвиток). *Аналіз 12 книжок відомих професіоналів-психологів та консультантів, які допоможуть подолати власні забобони і змінити життя на краще.*

210 ДОБРИХ СПРАВ. ТЕМНІ ЧАСИ

Володимир Нікітенко

Продовження неймовірної історії про Машину Часу, що живиться енергією добрих справ. Минуло кілька років, діти сім'ї Гудіні виросли, у них свої інтереси, тому доводиться докладати все більше зусиль, щоб наповнювати Машину Часу добрими справами. Це ж так нудно!

Та що, як інша енергія може зарядити її не гірше? Може, це шанс для Кіта нарешті стати зіркою в школі? Але чи не приведе це до непередбачуваних змін? Може й ні...

ТОРТИК «ТАЙФУН» ТА СЬОМЕ ЖИТТЯ БІДИ ТЕТЯНІВНИ

Володимир Нікітенко

Пригоди вас самі знайдуть! Особливо, якщо ви живете не в найприємнішому місті, а енергії та ідей – хоч греблю гати! А ще – ви маєте зробити все можливе, щоб урятувати собаку. І навіть – неможливе. Тому що суперечити долі безглуздо, адже так? Чи ні?.. Утім, навіть якщо ви – найхоробріші відчайдухи в світі, озброєні найкращими патиками й оточені безліччю вірних друзів, вам усе одно не впоратися без допомоги звичайнісінької... кішки!

НІКЧЕМИ?. THE UNWORTHY?

Володимир Нікітенко

Усі люди – нікчеми, поки не повірять у себе!

Хлопчик Фортунато через магічний портал переноситься в Середньовіччя, де він зустрічає себе з минулого і себе з майбутнього – таких самих нещасних невдах. Тепер усім трьом Фортунато потрібно стати командою, перемогти злого Алхіміка, який створив магічні портали подорожей у часі, і повернутися додому.